

8 januari 1916

Duitse wissels in België.

Naar de Frankfurter Zeitung uit authentieke Brusselse bron verneemt, heeft de Belgische Nationale Bank haar Duitse wisselportefeuille, welke bij het uitbreken van de oorlog naar Londen was overgebracht, thans teruggenomen. Met toestemming van het rijksdepartement van binnenlandse zaken zullen de wissels midden januari ter betaling worden aangeboden.

Men deelt ons mede:

In het land van Luik, waar het hoofdbestanddeel der bevolking uit mijnwerkers en andere werklieden bestaat, ziet het er voor die mensen niet goed uit. Het brood, dat voor uit Maastricht aangevoerd wordt, kost door de lage koers der franken 65 centiemen, terwijl het in Maastricht 20 cent kost; de groene zeep meer dan 3 frank per kilo; petroleum 2,30 frank per liter; spek 4,70 frank per liter; een pak kaarsen 1,65 frank; witte kool 80 centiemen. Gelukkig zijn er meer dan voldoende erwten en bonen. De mijnwerkers zijn weer druk aan de arbeid, doch alle andere industrieën liggen stil.

De Duitse gouverneur-generaal in België heeft de volgende verordening betreffende het verbod van uit- en doorvoer van geldmunt gekend gemaakt:

Art. 1. Uit- en doorvoer van in- en buitenlandse goud-, zilver-, nikkel-, zink- en kopermuntstukken is verboden.

In het reisverkeer wordt het meenemen van zilvermunt tot 20 mark en van nikkel-, zink- en kopermunt tot het gezamenlijk bedrag van 2 mark toegelaten.

Art. 2. Wie beproeft, in strijd met het verbod van art. 1 munten uit België uit te voeren of door België door te voeren, wordt, zover niet naar andere strafwetten een hogere straf bepaald wordt, met ten hoogste drie jaar gevangenis en ten hoogste een boete van de dubbele waarde der munten, doch ten minste van dertig mark gestraft. Zijn er verzachtende omstandigheden voorhanden, zo kan uitsluitend geldboete uitgesproken worden.

De munten worden verbeurd verklaard, zover zij de dader of een deelnemer toebehoren.

Bevoegd zijn de kriegsrechtbanken.

Art. 3. De Generalkommissar voor de banken in België is gemachtigd, uitzonderingen op de voorschriften van art. 1 toe te staan. Hij is met de uitvoering van deze verordening belast.

Reizen in België.

Onze correspondent schrijft:

Er zijn dezer dagen enkele nieuwe bepalingen bekend gemaakt inzake het verkeer door België, waarvan de volgende ook voor reizigers uit ons land belang kunnen hebben.

Iedereen, die hetzij voorgoed, hetzij tijdelijk te Brussel komt, moet, dadelijk bij aankomst, zich een identiteitskaart aanschaffen van het vastgestelde model, en wel in de kantoren van het gemeentebestuur op het stadhuis, alle werkdagen van 10 tot 17 uur.

Hij moet daartoe meebrengen: ambtelijke stukken waaruit zijn identiteit blijkt; of, wanneer hij uit het buitenland (Duitsland daaronder begrepen) komt, een paspoort.

Het veronachtzamen van deze bepalingen is strafbaar.

Uit Luikerland.

Luik, 5 januari.

Onze grote boerderijen! Over de kaart van België een potloodstreep, die begint, waar de Samber de grens overkomt en die verder de Maas volgt tot voor Maastricht, dan onmiddellijk westwaarts slaat, ten noorden van Tongeren, over Sint-Truiden, Tienen, Leuven, Brussel, Aalst, Roeselare, Diksmuide. Ze tekent nagenoeg juist het grondgebied af, waarop zich onze grote boerderijen bevinden. Veelvuldig zijn ze niet, omdat ze heel wat veld innemen, en, tussen hen in, de mindere en heel kleine boeren, voor zowat een halve eeuw nog arbeiders, slaven, op de grote boerderijen, toch ook hebben geworsteld, totdat ze een plaatsje onder de zon hebben veroverd. De grote “winningsen” waren, bij het begin van die worsteling om zelfstandigheid, veel talrijker dan thans. Hun eigendommen, pachtgronden, zo velden als weilanden, zijn wezenlijk verbrokkeld geworden door het werkvolk, dat eeuwen in hutten de nabijheid heeft bewoond en zich heeft gespijsd met niets dan wat van de tafel van de machtige boer viel. En dit, wat thans de honden niet willen, was nog overvloed en soms kermiskost voor deze loonslaven, tegen enkele centen per dag gehuurd. De zonen groeiden echter sterker dan de vaders. De kleinzonen voelden zich bewust en ontvoogd. Met een lapje grond eerst, dat ze de ene of andere boer met bidden en bedelen afwongen, begonnen ze, vroeg of laat, na hun dagwerk op de hoeve, voor eigen rekening te boeren, totdat ze genoeg geld bijeen kregen om naar de openbare verpachtingen te gaan. Daar, met gevulde beurs, kwamen ze voor de notaris staan, om ditmaal door opjagen van de pachtprijs, een welgelegen stuk akker van de winning los te maken. Zo ontstonden onze kleine boeren, onze vaders, ja, doch zo ook gingen een aantal aanzienlijke boerderijen, met gebouwen en gedaan als uit de streek weggeschoren, te niet. Thans zijn er ganse dorpen, zonder grote hoeven, alhoewel aldaar,

voor ruim een halve eeuw, al de velden in het bezit waren van grote boeren.

Door de verzwakking van de grote boer, die, terwijl alles vooruitging en wetenschappelijk werd ingericht, steeds aan een voorvaderlijke slenter gehecht bleef, de wetenschap minachtend afwees en zelfs verfoeide; ook door het achterblijven van staatszorg, die veel meer de grote nijverheid zegende dan het werk van de broodzaaier, had de ploeg voor de boerenzoon geen aantrekkelijkheid meer. Hij werd liever geneesheer, notaris, advocaat, post- en telegraafbeambte, dan de paarden na te lopen. De zeldzame grote hoeven, die thans nog bestaan, zijn tweëerlei; deze, die zich door bijzonder gunstige familietoestanden, bv. bijeengebleven broers en zusters, of door gepaste huwelijken samengenomen velden hebben kunnen rechthouden en toch aan slenter zullen verkwijnen, en deze, die wezenlijk naar de nieuwste bevinden van de wetenschap worden bewerkt, d.i. landbouwopbrengst en landbouwnijverheid verbinden om niets te laten overgaan in vreemde handen, totdat het geringste voordeeltje is uitgeperst. Het behoud, de uitbreiding zelfs van het boerenbedrijf tot het reusachtige toe, berust op dit soort ondernemingen, die het aantal hofsteden zullen verminderen, zeker, doch de akkernijverheid binnen verbazende grote gebouwen, naar de meest moderne verbeteringen en gesteund door aanzienlijk kapitaal, een uitbreiding zullen laten nemen, die in haar alzijdige opbrengst en mechanische vervorming buiten haar gebied geen hulp meer zal behoeven, om ongehinderd en machtig op de handelsmarkt te komen staan. Dergelijke ondernemingen bestaan reeds hier en daar in onze streek, want in Haspengouw en Condroz zijn de grote boerderijen niet zeldzaam. Men vindt ongetwijfeld wel dorpen, waar de hofstede helemaal is verdwenen, doch ook, zowel bij de Vlamingen in het noorden, als bij de Walen in het zuiden, ganse gemeenten, waar de boer, de grote, nog steeds meester is op het

veld en van waar de werklieden veeltallig naar de ijzer- en staalfabrieken, naar de kolenmijnen van het Luikse komen.

Wat is eigenlijk een groot landbouwersgedoe? Verleden zomer maakte ik kennis met het mooie boerenleven op de zeer vruchtbare hoogvlakte van het land van Herve, waar rijke graslanden afwisselen met boomgaarden vol overvloedig fruit, en waar de veestapel is gevormd uit beesten, zoals onze grote Verwee ze met ziel in het lichaam heeft geschilderd. In de puinen van Berneau, een overheerlijke ligging, nog aanlokkelijk in de dood, trof ik een jonge boer.

We hebben toch nog brood, zegde hij mij, we kunnen leven op onze grote boerderij.

Ge verbouwt dan wel meer dan vijftig hectaren? ...

O! riep hij uit, onze allergrootste boerderij, het kasteel, verbouwt slechts dertig hectaren.

Het is een kleine boerderij, dunkt me ... En de uwe?

Vier, zegde hij beslist, en keek aardig op, toen ik glimlachte.

In Haspengouw en Condroz is een grote boerderij boven de vijftig hectaren. De grootste hebben honderd en soms meer hectaren in ploeg. Aard en toestand zijn echter van gedoen tot gedoen zeer uiteenlopend. Zeer zeldzaam zijn de grote boeren, eigenaar van alles wat ze bewerken, zowel akkers als gebouwen. Zo zeldzaam, dat we er geen kunnen aanwijzen in gans Luikerland. Eigenaars van zoveel grond vinden het voordeliger te verpachten dan zelf het bewerken te wagen. We hebben wel een enkele maal, door een voornaam kasteelheer, een baron, gedurende enkele jaren, een poging zien doen om zelf boer te spelen. De man kon er zijn aard van leven als

kasteelheer niet bij afleggen. Hij had onvoldoende bestuursvermogen. Zijn onbewaakte onderhorigen bezorgden hem wisselvallige opbrengst. De man was al spoedig uitgeboerd en verbrokkelde zijn landerijen onder de boeren van het dorp. Alzo sloeg hij twee noten met één stok. Hij kreeg onverstoord zijn herenleven terug, en zijn gezag over zijn huurboeren, tevens zijn kiezers, steeg verbazend in het dorp.

Een tweede soort grote boeren zijn eigenaar van een deel van hun landerijen en huurder van het overige. Ze zijn allen van boerenafkomst en hebben mooier en meer winstgevend leven naarmate hun eigendommen uitgestrekter en hun huurlanden beperkter zijn. De derde reeks, de talrijkste, is die van de huurboeren, bij welke reeds ook verreweg de meeste middelmatige en kleine boerderijen moeten worden gerekend. Een dergelijke huurboer is dan ofwel huurder van een enkele eigenaar, ofwel van twee of drie grooteigenaars, ofwel van Jan en alleman, die kleineigenaars zijn. Gestichten van weldadigheid, zoals de godshuizen van Luik, van Sint-Truiden, van Tienen, armengestichten van steden en dorpen, kerkfabrieken, zoals die van de kathedraal van Luik, van de O. L. Vrouwkerk van Sint-Truiden, hebben huurboeren, die gebouwen en landerijen van hen in pacht hebben. Sommige grote eigenaars, met adellijke titel of in handel of nijverheid tot kasteelheren gegroeid, hebben hun rijk in verscheidene dorpen gevestigd, er een oud klooster gekocht, dat ze tot woning en stallingen gerieflijk, soms prachtig hebben ingericht, ofwel een kloosterboerderij getroffen, ofwel nieuwe gebouwen opgericht, waarin dan de pachter van alles wat ze ter plaatse bezitten zijn intrek neemt, om op zijn beurt heer te worden in het dorp. Vaak liggen deze landen in één uitgestrekt veld in de onmiddellijke nabijheid van de gebouwen of liggen de gebouwen er midden in, "in één kluit", zoals de Vlaamse boer zegt.

Dit soort pachters zijn de gelukkigsten. Hun akkers worden door de mededinging van de openbare verpachtingen niet verbrokkeld, niet in pacht prijs opgejaagd, omdat ze, zoals de eigendommen van de kasteelheren, nooit openbaar verhuurd worden, ofwel globaal bij het einde van elke negenjarige huurceel opnieuw verpacht en de kleine steeds landgierige boer op dergelijke uitgestrektheid land geen vat heeft. De grote grondeigenaar ziet graag zijn pachters ruim leven en voorspoedig werken. Hij weet dat ze wetenschappelijk te werk gaan en hij mag vertrouwen, dat zijn vermogen onder hun leiding niet zal verminderen. Zeer geregeld, elke Sint-Andries, men versta einde november, wordt hem in eenmaal de ganse pachtsom uitbetaald. Verder heeft hij met niets last noch kommer. Dergelijke grote boeren beschikken gans kosteloos over de gebouwen, waarvan de grote herstellingen, de nodige verbeteringen of vergrotingen nog worden gedaan door de eigenaar. Dat nu aan deze huisvesting voor mensen en vee niets ontbreekt en alles er modern is ingericht, is bij de meesten van die huurders duidelijk zichtbaar.

Minder mooi gaat het elders. Daar bv., waar de boer eigenaar van zijn gebouwen is, al is hij ook volstrekt geen grondeigenaar, - dergelijke gevallen zijn niet zeldzaam – huurt hij ook zowat van iedereen, en draagt hij nog noodzakelijk de onderhouds- en verbeteringskosten. Hieruit volgt, dat veel wat nodig, nuttig of voordelig is aan die gebouwen, toch niet wordt vernieuwd of verbeterd, zodat dikwijls, door dit achterblijven van vooruitgang, schade wordt geleden, tijd wordt verloren. Een dergelijk pachter sukkel nog meer, wanneer hij huurder is van kleine grondeigenaars, soms een hele bende, die hem tot melkkoe gebruikt, en van alle mogelijke en onmogelijke toestanden, omstandigheden en gebeurtenissen gebruik maakt om de pacht prijs te verhogen. Onze Vlaamse boeren betitelen deze grondeigenaars met deze schilderachtige naam van “smoutheren”.

Het zijn meestal “parvenus” nieuwe rijken, wiens vader zelf dorping en boerenzoon was, doch later naar de stad is overgegaan en zich in de schaduw van een groot gesticht, als ontvanger, of van een kasteel, als rentmeester, rijk heeft gemaakt, bijgestaan door vrouw en dochter, die in de buurt van de bureelkruk er een kruideniers- of prullenwinkeltje op nahielden, waar de “stomme boeren” moesten komen kopen, om in staat van gratie te blijven bij de landheer. Kwam dan de boer in geldverlegenheid, zo ging hij zijn nood klagen bij de “pennenlikker”, die hem onthaalde op de vriendelijkste wijze, zoals de geslepen sjacheraar, die zijn slachtoffer heeft mak gegoocheld, vooraleer het meesterlijk ten onder te brengen. Om geld verpande de boer zijn laatste stukje grond en werd meteen uit de nood gered, doordat hij zijn schulden niet kon betalen, doch ook verarmd door de sluwe rentmeester, aan wie hij al spoedig de intrest niet meer kon betalen. Zo werd de man huurder van zijn vroeger eigendom en meer verslaafd aan de “smoutheer”. Pachters in dergelijke slavernij, ze mogen dan nog bij de groten worden gerekend, zijn wezenlijk beklagenswaard. Ze horen bij elke gelegenheid ongehoorde opmerkingen: het land is te goedkoop; anderen bieden meer; het wordt slecht bewerkt; de man komt niet genoeg in de winkel; hij is niet dankbaar voor al het goede dat man hem doet; hij leeft in onmin met zijn buurman, erger nog, met zijn pastoor; hij gaat niet geregeld naar de kerk; zendt zijn kinderen niet naar de katholieke school; kiest niet op de kandidaten van de goede partij. De man luistert, doch antwoordt liefst niet en oordeelt dit voorzichtiger.

Met een slaafse groet gaat hij bekommerd heen. De volgende week brengt de vrouw een koppel kiekens of duiven, 36 eieren, een gevangen haas of een schotel vlees van het vers geslacht varken. Ze krijgt een hartelijke dank en een zonnige glimlach van meneer of van mevrouw, nog een zeer zoete vermaning van de juffrouw en brengt

haar man het troostend nieuws dat weer alles best in de haak is. –
Tot de volgende keer, zegt de mijmerende pachter.

De eigenlijke moderne boerderij, die de wetenschap tot grondvesten heeft ... Daarover een andere keer.

10 januari 1916

Wederopbouw: Addenda (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 30 december.

Dat men, inzake heropbouw, ook op het platteland nog altijd wat omdwaalt op het gebied der theorie: ik heb er u in mijn vorige brief op gewezen en tevens aangetoond, hoe moeilijk dit anders kon. Het wil niet zeggen dat men niet aan de praktijk heeft gedacht, en zelfs aan de meest rechtstreekse, en zelfs op een wijze die verrast, omdat het niemand in de gedachte was gekomen, zich af te vragen of men daar al aan gedacht had. Om het enigszins duidelijker te zeggen: wij beschikken van nu af aan over een macht en pracht van plattegronden; men is het eens over rooiing en hygiëne en te volgen bouworde; mogelijk heeft men al zekerheid over vergoedingswijze en geldelijke tussenkomst; het kan zelfs gebeuren dat men reeds weet hoe men aan de formidabele massa's geld komt die nodig zullen blijken. Om één ding echter had men zich blijkbaar niet zozeer bekommerd, omdat het wel al te natuurlijk scheen dat dit van geen belang kon worden: hoe men namelijk aan de werkkrachten komen zou, die de wederopbouw werkdadig verzekeren moeten.

Immers, wie bouwen wil moet kunnen beschikken, in hoofdzaak, eerst over daartoe geschikte materialen, daarna over mensen die het verstaan, die materialen te verwerken. De kwestie der materialen kan worden beschouwd als opgelost, zodra men aanneemt - hetgeen nu als algemene regel geldt - dat men ze ontleent zal aan de plaats

zelf, waar men bouwen wil. Voor mindere bouwwerken is het op het platteland steeds het gebruik geweest, in zoverre natuurlijk de aard van de bodem dit toeliet, de stenen te bakken uit de klei die de plaats zelf leverde waar het huis verrijzen zou: en waar dit niet mogelijk was moest men ze zo heel ver niet gaan halen, terwijl in sommige streken van Wallonië de steengroeven ruime voorraad aanboden. Dit vraagstuk is dus opgelost, zodra men geen te grote eisen stelt (en men kan aannemen, dat het weeldebegrip zich heeft verplaatst van kostbaarheid der materialen op schoonheid en doelmatigheid der vormen). De zorg om de grondstof geweken, blijft nog deze over om de bekwame werkman. En zoals ik zegde: deze is niet gering te schatten. Alle bouwmeesters weten, dat het ook voor de oorlog niet zo heel gemakkelijk was, goede metselaars te krijgen. Niet dat het ambacht in België minder geacht of niet uitgeoefend zou worden: wel integendeel. Maar het feit is, dat een goed werkman steeds in het noorden van Frankrijk werk kon vinden, ook 's winters, wat in het vaderland niet steeds het geval is, en tegen hogere lonen dan alhier worden uitbetaald. Met het gevolg, dat velen, tot schade van de nationale bouwnijverheid, uitweken, en voor het lopende werk niet steeds de nodige krachten aanwezig waren. Stel u dan voor wat het na de verwoestende oorlog zal zijn! En merk er bij op, dat de aangerichte schade niet alleen in België groot is, maar juist ook in dat deel van Frankrijk, hetwelk onze beste werklui placht te verlokken.

Men kan weliswaar aanvoeren, dat de vernieling van vele fabrieken, de uitroeiing van enkele nijverheidstakken, de onbruikbaarheid van sommige gronden waar de oorlog heeft gewoed, heel wat arbeiders zonder werk zullen laten, heel wat armen leeg hebben gemaakt die niet beter zullen vragen dan te worden gebruikt. Het is echter een dwaling te menen, dat iedereen voor de metselaarsstiel in de wieg is gelegd; dat iedereen zonder de minste voorbereiding aan het bouwen kan gaan. Aardewerkers, helpers, mortelkneders en

stenenaanvoerders: zij zijn er altijd in overvloed geweest, en nu zullen zij met duizendtallen vermeerderd kunnen worden. Maar daarmee trekken wij het nieuwe België niet op; het aantal echte werkmannen wordt er zelfs met geen enkele eenheid rijker door, en wij zullen de penurie eraan misschien te beter gevoelen, waar wij over meer armen zullen beschikken om ze bij te staan.

De vraag, hoe wij aan metselaars komen, is dus onder de meest ernstige, al had men er blijkbaar het minst aan gedacht. Gelukkig had er zich iemand buiten de officiële comités om bekommerd: de Brusselse architect Perin nl., die zich voor het probleem heeft gesteld, de heersende werkloosheid ten profijte van België's wederopbouw te doen keren; een persoonlijk initiatief dat te waarden valt in deze tijden waar de toekomst van het vaderland de bestendige betrachting van iedereen diende te zijn. De heer Perin heeft zich eenvoudig afgevraagd, of er geen middel zou zijn, van een deel der gedwongen stakers op spoedige en praktische wijze bekwame metselaars te maken, die aldus onmiddellijk na de oorlog een goede broodwinning zou worden verzekerd, en die tevens voor het gemeenebest heel wat nuttig werk zouden verrichten. Daar zijn, wel te verstaan, vakscholen, ook voor de bouwnijverheid. Daar leert men aan de leerlingen wat projectie is en wat perspectief is; men maakt ze bekend met de grondslagen der stereotomie en met de berekening van de draagkracht van materialen: alles zeer mooie en nuttige wetenswaardigheden natuurlijk; waar echter veel kostbare tijd in kruipt, en waarbij men nog niet leert ... hoe men op behoorlijke wijze drie stenen boven mekaar metselt. De bouwmeester Perin kent, het spreekt vanzelf, de waarde van al die theorie, en hij zal ze wel niet over het hoofd zien; maar hij weet ook dat een goed metselaar toch in hoofdzaak de praktijk van zijn vak dient te kennen, en dat wij in een nadere toekomst minder op geleerde, dan op technisch vaardige werklui in voldoende aantallen zullen moeten

kunnen rekenen. Het is dan ook een praktische oplossing die hij heeft gezocht, - en gevonden.

Gesteund door het comité der ambachtsschool van Woluwe, een van onze voorsteden, heeft hij in augustus jl. een metselaarschool gesticht, die sedert september normaal in werking is. De leerlingen, vijftientig in getal, heeft hij eenvoudig, - en hierin schuilt het eigenaardige en opmerkenswaardige van zijn idee, - twee uren daags aan het bouwen gezet van een huisje, een proefgebouwtje, waar alle bestanddelen, van de gemakkelijkste tot de meest ingewikkelde, der moderne woning in voorzien waren. Natuurlijk werd geen steen op de andere gelegd zonder verklaring van het waarom, zonder aanduiding van de wijzen, waarop het geschieden kan. De leerlingen leerden aldus werken, zonder dat aan hun werk maar iets mechanisch was; zij leerden tevens de theorie van hun vak, zonder dat deze ooit dor kon worden, gesteund als ze telkens en onmiddellijk was door de zelf uitgevoerde praktijk. Geen sleur dus van de ambachtsman zonder meer, en ook niet de vruchteloze kennis van hem voor wie de praktijk tweedehands en onvoldoende is.

Aldus zijn vier maanden verlopen, en het huisje staat er. En het is zowaar een mooi huisje, dat ook deskundigen verbaasd doet staan om de zorg en de kunde der uitvoering. Zij zijn van oordeel, die deskundigen, dat die vijftientig nieuwe metselaars in april reeds in staat zullen zijn, zelfstandig hun stuk te staan als bekwame werkman.

Wel te verstaan is hen ook het middel geboden, zich in rekenen, in schrijven, in het gebruik der beide landstalen te oefenen. Men heeft hen geleerd, zelf eenvoudige plattegronden te ontwerpen en uit te voeren; ook op dat gebied dus zijn zij tot zelfstandig optreden bekwaam gemaakt en zouden desnoods zonder verdere hulp van een architect tot het tot stand brengen van kleine, eenvoudige bouwwerken kunnen overgaan.

Het experiment van de heer Perin kan dus ten volle geslaagd heten. Er is dan ook besloten tot uitbreiding ervan. De bestuurder der school werkt het plan uit van een grote centrale inrichting, waar in ten hoogste twee maand en mits een uitgave van ongeveer honderdvijftig frank per leerling voor materialen, wedde der leraars, en zelfs een kleine vergoeding aan de leerlingen, die tevens kosteloos zouden worden gevoed en zelfs onder dak gebracht (heel een combinatie die ik u niet in alle bijzonderheden kan uiteen doen, maar die als poging hoogst interessant is), waar, zeg ik, een groot aantal jongelieden, die er zeker wel voor te vinden zullen zijn, tot degelijke werklui in het bouwvak zullen worden opgeleid. - Natuurlijk is daar een speciaal onderlegd leerpersoneel toe nodig: van nu af aan wordt het daartoe opgeleid. Terwijl er, ten slotte, stappen worden aangewend om ook elders dergelijke scholen naar voorbeeld en model van die te Woluwe op te richten.

En ziedaar hoe men in België de toekomst voorbereidt. Aan mensen als de heer Perin komt er alle eer voor toe.

De schim (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 30 december.

Het stond geschreven dat wij het jaar niet zouden eindigen op indrukken, die ik mij de moeite niet geven zal te definiëren, overtuigd dat gij ze u uit de kennis der heersende omstandigheden gemakkelijk voorstellen kunt. De laatste dagen van 1915 konden ons, zij het dan ook alleen in schijn, verlossen van de gedruktheid, die voor velen de gewone gemoedstoestand is geworden: het toeval, dat in zijn blindheid soms zo verrassend juist kan treffen, heeft ons ineens naar een verleden mee gerukt, ons naar dagen teruggevoerd die, zijn zij nu ook het beeld niet der zuiverste schoonheid zelf, toch wel, in hun heroïsche schurkerij, opwegen tegen de geneugten die wij smaken. -

Wij zijn, bij de gratie van niemand minder dan het Hof van Beroep, verplaatst in het jaar toen men schreef 1914, en nog voor de volkeren van de oorlog wisten: tijden waar het menselijk geheugen nog nauwelijks enige herinnering van heeft, maar waar toch nog iets van naleeft dat zonnig is en licht ...

Ja, het is ons, mits enige verbeelding, die gij inbeelding kunt noemen zo gij wilt, maar dat wij aanvaarden als de waarheid van de ontwakende schone slaapster in het woud, - het is ons gegeven, 27 december weer en onmiddellijk aan 28 juli 1914 te kunnen knopen, en, danken wij de gunst ook aan de kolossaalste oplichter die op Belgische bodem ooit heeft gelopen: nog blijven wij vanwege de zeldzaamheid dankbaar, dat wij aldus als het ware over heel de oorlog heen kunnen stappen, om te verwijlen, korte stonden, in een tijd ... dat de misdaad niet zo algemeen was ...

Het was, om het u maar onmiddellijk te zeggen, op 28 juli 1914, dat Nestor Wilmart zijn veroordeling opliep en ertegen in beroep ging; het is op 27 december 1915, dat Nestor Wilmart hiertoe weer voor het gerecht verscheen. De zaak wordt weer aangeknoopt; wij zitten weer in het gerechtshof; weer zie ik dezelfde gedaagden, of althans een paar daarvan; weer zie ik dezelfde advocaten; en weer wandelt in de hol klinkende "salle des pas perdus" het kleine heertje Woeste met zijn te lange automatenstap en zijn scherp turende ogen in een gelaat, dat groener is dan ooit ... En ik kan mij heel goed voorstellen (benijd mij gerust), dat tussen de twee data slechts één dag is voorbij gegaan, en dat ik hier niet langer dan gisteren zat, met dezelfde beroepsnieuwsgierigheid en dezelfde beroepsplicht, en dat er tussendien te Brussel niets is gebeurd, dat mijn lezers kan interesseren.

Intussen hebben zij allicht vergeten, wie dat was, Nestor Wilmart, de hier dankbaar genoemde; zij weten misschien niet eens meer, mijn

lezers, wat “le plus grand escroc du siècle”, zoals hij nauwelijks anderhalf jaar geleden, niet zonder overdrijving genoemd werd, voor zulke vergangelijke beroemdheid gedaan heeft. En trouwens, ik beken, dat ik het tot voor een paar dagen, van uit mijn gezichtseinder had zien verdwijnen. Maar nu ben ik er weer geheel in, en, al begrijp ik heel goed, dat gij er helemaal niet zoveel erkentelijk belang aan hecht als ik, toch stel ik mij voor, dat er weer eens over te praten een afleiding bezorgt, die niet geheel onwelkom is. De oorlog: hij vervalt soms wel eens in herhalingen, vindt ge niet? Laat daar dan deze mijn herhaling, die het voorrecht heeft dat ze verjaard is, een korte distractie voor zijn ...

Eigenlijk moet men tot hoger dan 1914, moet men tot 15 oktober 1912 opklimmen, zo men een volledig relaas van het geval wil leveren. Ik herinner mij levendig het ogenblik, dat het avondblad ons het nieuws van Wilmart's aanhouding en de reden daarvan bracht: een verbluffing die nog groter was dan de hoge dunk, die men van de dader had. Want wie kende hem niet, de “gros Nestor”, die men ook “le joyeux Nestor” noemde: de goedleefse, goedlachse financier, die gemengd was in alles, wat Brussels leven mocht heten: wedrennen en schouwburgen, nachtrestaurants en krantenwereld! Men kende de Bodega, waar men zeker was hem op dit of dat uur te zullen vinden; in het ernstig café, waar hij samenkwam met de beheerders van zijn talrijke ondernemingen, had hij zijn vaste plaats; wilde men de actrice zien, die op het ogenblik zijn gunsten genoot, dan wist men naar welke gelegenheid te gaan, waar hij haar een fijn diner aanbood; en overal klonk zijn luid gebiedende, maar gulle overwinaarsstem; overal had zijn grote en losse, dikke maar lenige gestalte van goedmoedige reus bij haar binnentreden dezelfde uitwerking van gezonde vrolijkheid, die voor de man innam en die nochtans terdege wist te imponeren. Een meester van het leven, en één waarvan men het goed lijden kon ... En daar heette het nu opeens: “Ce bon Nestor”

heeft de grootste oplichterij begaan, waar de wereldgeschiedenis herinnering van heeft; de miljoenen die hij gestolen heeft, zijn in getallen eenvoudig niet te benaderen; degenen, die hij heeft weten te bedotten, zijn legio. En zie: men kon het hem zowaar niet kwalijk nemen; het sprak immers vanzelf, dat "le joyeux Nestor", eenmaal dat hij aan oplichten dacht, dit moest doen met dezelfde ronde gulheid, die als zijn persoonlijk merk was, en in het groot natuurlijk, zoals hij alles deed. Bij zulke personaliteiten, na zulke prestaties, dacht men onmiddellijk aan sommige helden van Balzac; de eersten brief, die ik er u over schreef, betitelde ik: "een groot man", en daar was wel ironie bij, maar ook, ik beken het, iets als respect voor de levenskunst, de brede blik en de brede daad, hoe dan ook een misdaad, van deze waarlijk geniale gebieder.

Wilmart, beklaagd, bleef zichzelf gelijk; geen ogenblik verloor hij zijn meesterschap over het leven. Herhaalde malen liet hij er de onderzoeksrechter inlopen na hem zelf alle gemak tot onderzoek te hebben geboden. En op het ogenblik dat hij zou worden geknipt, wist hij te verdwijnen onder de ogen van zijn vrienden, die hij op een luisterlijke jachtpartij had uitgenodigd ...

Waar mocht hij heen zijn? Men herkende hem op de Balkan; men trok zijn lijk op uit de Atlantische Oceaan; hij wist, ook verdwenen, breed romantisch te blijven. De werkelijkheid was echter veel eenvoudiger, maar daarom geenszins minder geniaal: Nestor was eenvoudig in een klein stadje van Noord-Frankrijk gaan rentenieren onder den doodgewone naam van Dubois, en, terwijl zijn medeplichtigen, die eigenlijk zijn slachtoffers waren, het van het gerecht te verduren hadden, speelde hij rustig zijn partijtje kaart met de ontvanger en dronk zijn aperitief met de notaris, zonder dat het joviale van zijn karakter maar het minst argwaan verwekken zou ...

Een zandkorrel kostte 't leven aan Cromwell: een voorvalletje zonder de minste betekenis zou aan Wilmart de vrijheid kosten. Zekere dag krijgt hij het in het hoofd een villa te huren; men vraagt hem naar zijn identiteitspapieren; men vindt vreemd dat hij met het overleggen daarvan schijnt te talmen; de twijfel is geboren, een ijverig politiecommissaris herkent hem onder de portretten van opgezochte boeven. Weer weet Wilmart, het spreekt vanzelf, te ontkomen. Hij loopt echter niet ver: gelukkiger dan het Belgische gerecht, houdt kort daarop de Franse commissaris hem aan.

Daarop, het proces. Nestor heeft al zijn meesterschap heroverd. Bij de aanvang leek het, of de gevangenis hem gefnuikt had: men merkt weldra, dat hij er integendeel van gebruik heeft gemaakt om de behendigste verdediging der wereld voor te bereiden. Nu toont hij zijn kracht in fijnheid; de durf is minder groot; zijn bijval gaat er enigszins bij tanen. Zijn zaak heeft trouwens wel iets van haar belang verloren, de dag dat men te weten kwam, dat de oplichterij niet meer dan zeventien miljoen bedroeg: men had immers veel hogere sommen genoemd. En toen "le gros Nestor" slechts tien jaar kreeg, toen was het met het beste deel van zijn populariteit uit: hij bleek minder groot dan men aanvankelijk gedacht had ...

Het brak Wilmart's vitaliteit geenszins. Hij vond, hij, tien jaar voor de helft te veel. Zelf doctor in de rechten, hield hij staan, dat men veel te mild was geweest. Hij ging in beroep. En ...

Gisteren heb ik hem terug gezien, deze levende schim van het opgeroepen verleden. - O! De zaak doet zich lang niet zo schitterend voor als verleden jaar, kort voor de oorlog. Publiek is er zo goed als niet opgekomen: de mensen weten niet, dat hier gelegenheid geboden wordt, de oorlog te vergeten. Het debat is trouwens louter juridisch: het lokt dan ook vooral advocaten, en zelfs het oude heertje Woeste, minister van state, is er voor gekomen met zijn lange

automatenstap en, in zijn groene roofvogelkop, de onuitblusbare inquisiteursblik ...

Ik echter heb er de groten Nestor teruggevonden met al zijn bewuste macht, aangewend thans in het frasen weven, zonder grootspraak, maar overtuigender dan ooit. En ik heb bij mezelf gedacht: deze moest nu eens aan het hoofd staan van een leger, want welke generaal schuilt niet in deze levensbeheerser! ...

- Want, neem me niet kwalijk, lezer: ik dacht dat ik daar, in die gerechtszaal, aan de oorlog was ontsnapt.

Maar moet helaas belijden, dat dit totaal onmogelijk is ...

Het Nederlands comité tot steun van Belgische en andere slachtoffers, heeft van het Belgisch steuncomité te Djokjakarta 4000 gulden en van het Belgisch steuncomité te Soerabaja 2000 gulden ontvangen.

De Heer G. Vogelvanger, voorzitter van de commissie van uitvoer van suikerbieten uit Zeeuws-Vlaanderen naar België, heeft namens de minister van landbouw aan de belanghebbenden medegedeeld, dat vooralsnog omtrent uitvoer van bieten in 1916 niets te bepalen is en dus generlei toezegging kan worden gedaan ten aanzien van voor 1916 te sluiten contracten.

11 januari 1916

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Bij verordening van de Duitse gouverneur-generaal in België wordt uitvoer verboden van alle pletmaterialen, dit zijn metalen staven, staafijzer en verder ijzer- en staalplaten van meer dan 1 mm dikte, spoorstaven en ander materiaal voor veld- en buurtspoorwegen. Dit

alles wordt gesteld ter beschikking van de generaal van het ingenieurs- en pionierskorps. Voorraden beneden de tien ton zijn vrij.

12 januari 1916

Een nota van de Belgische regering.

Le Havre, 11 januari. De Belgische regering zal aan de onzijdige landen een nota richten nopens de buitengewone belasting van 480 miljoen, die von Bissing, de Duitse gouverneur-generaal, in België geheven heeft. Volgens de conventie van Den Haag, zegt de Belgische regering, kan de bezetter een buitengewone belasting opleggen, die dan een oorlogsbelasting is. Maar deze bevoegdheid is aan twee beperkingen onderhevig, en Duitsland formuleert zijn eis met miskennis van deze beperkingen. De bezetter kan slechts oorlogsbelastingen eisen voor de behoeften van het leger of het besturen van het gebied. Maar geen van deze doeleinden rechtvaardigt het heffen van een belasting van 40 miljoen per maand in België. Buitengewone belastingen moeten dienen om de opvorderingen te betalen, maar vooreerst hebben de opvorderingen, die er voor de ravitaillering gedaan zijn, nimmer het reusachtige bedrag van 480 miljoen kunnen bereiken en in de tweede plaats zijn de opvorderingen in het algemeen niet contant betaald, zoals had moeten gebeuren, maar eenvoudig met bons. Noch het bedrag der buitengewone belasting, noch het doel waarvoor ze geheven wordt, zijn gerechtvaardigd. En zo ze het wel waren, dan nog zou de heffing onaannemelijk zijn wegens de jammerlijke toestand van het land.

Belgische Nationale Bank.

Omtrent de Duitse wisselportefeuille, die door Londen aan de Belgische Nationale Bank weer ter beschikking is gesteld, verneemt

de Frankfurter Zeitung, dat het hier ging om een bedrag geld van ongeveer 30 miljoen frank.

De Belgische regering heeft, naar de Times uit Parijs verneemt, een staat opgemaakt van de verwoesting, die het Duitse leger in België heeft aangericht.

Daaruit blijkt, dat het gehele aantal huizen en openbare gebouwen, dat vernield is, 18.207 bedraagt. Met betrekking tot Vlaanderen, Limburg, Henegouwen en Luxemburg ontbreken echter bijzonderheden. De verwoesting was het ergst te Spontin, waar van de 130 huizen er 127 platgebrand zijn, en te Dinant, waar 1263 huizen op de 1375 vernield zijn. Te Leuven zijn 1120 van 7483 huizen verwoest en 1000 huizen geplunderd.

Memoranda (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 1 Januari.

Honderd geweschoten knallen, spatten uiteen in de lucht, versplinteren in geknetter.

Ik schiet, verdwaasd, uit de slaap; om mij heen is het zoel en fluwelig zwart; een ogenblik van wachtend luisteren; ik hoor niets meer; ik kan denken dat ik mij vergist heb. Maar daar gaat het weer, luider, en met bredere galm: het ene schot rollend over het andere; een ratel van vuur, die uitdeint als een lange klank van bewondering uit de vele kelen van een menigte.

En nu weet ik wat het is, want ook verleden jaar moesten wij het horen in gelijke omstandigheden: het zijn de soldaten uit de nabije kazerne die de overgang van het oude in het nieuwe jaar aan het vieren gaan, het is Duits vuur dat ons 1916 aankondigt ...

Ik lig nu wakker; slaap is ver en ik zet het nieuwe jaar in, er aldus toe gewekt, op gedachten die alle vrolijkheid missen ... Oudejaarsavond is dan ook zo mistroostig lam geweest. Voor mij alleen? Ik heb, in de motregen, door de avondstraten gelopen, met het diepe gevoel van mijn alleenheid; en, toen de paden meer en meer verlaten waren, en iedereen veilig geborgen binnen huis, heb ik mij de weelde, de bittere geneugte gekocht van een cinemavoorstelling. Stel u voor: in de gemeenste gelegenheid die ik vinden kon, en waar men, als ten duidelijke behoefte van mijn mistroost, "De Bultenaar" opvoerde: al die heroïsch holle gebaren in de ijle stilte, van acteurs op wiens wangen de rode schmink zwarte vlekken als van rotheid legde.

Ik vertel u dat niet, omdat ik mijn oudejaarsavondbezigheden zo bijzonder interessant vind. Zij schijnen mij echter een verkort, en als het ware symbolisch beeld van de stemming die heel Brussel gisterenavond onderging, en die mij duidelijker werd nog, toen ik, om tien uur ongeveer, de bioscoop verliet met de bedoeling, mijn landerigheid in mijn bed te gaan begraven. Nooit had ik op een "réveillon"-avond de hoofdstad zo mistroostig stil en -verlaten gezien. Minder talrijk dan op een gewone weekdag stond het volk op de tram te wachten, voeten trampelend op het blinkend asfalt, onder de geniepige motregen, waar nu en dan een windvlaag door gierde, in de klamme en huiverige nachtlucht, ijl van alle opgewektheid. In de grote cafés, wat stille, lui doende bezoekers; de kelners, die, uitgestoken benen aan de fluwelen banken, lagen te dutten; de buffetjuffer recht als een opgedirkte mummie. Veel lust naar huis te gaan had ik niet meer: desperatie lokt desperatie zoals de afgrond de afgrond. Ik verliet het boulevard, liep langs straten waar de verlatenheid nog wat duidelijker was, en de ijle vereenzaming uitdrukkelijk klaarblijkend als een geometrische bewijsvoering. Herinnert gij u dat Dürer, als hij Melancholia wilde verbeelden, deze plaatste tussen meetkundige figuren? Brussel, op dat vroege

avonduur, en op oudejaarsavond, te zien als niet anders meer dan grote, rechtlijnige blokken huizen, met scherpe, nat blinkende ribben, en die uitlopen op de donkere, ondoorzichtige ledigheid der wezenloze pleinen: het verschaft indrukken en stemmingen van bittere zwaarmoedigheid, waar zelfs de pijn der zekerheid, die de oude Duitse meester met zijn geometrische steenblokken vermoedelijk heeft bedoeld, lang niet uit afwezig was. En zo lag Brussel gisterenavond als het meest evidente beeld, en het minst verbloemde, van haar tegenwoordig wezen, zoals het geboden werd aan het nieuwe jaar, met de berustende melancholie van wat het eigen einde niet kent ... of misschien al te goed. Arm gestrekt lichaam, dat daar ligt naakt en onroerend als een lijk, gewassen door de aanhoudende motregen als onder het gestaag sijpelend kraantje, dat de effen zerk van een "morgue" nat en blinkend houdt; verlaten lichaam dat niets nochtans van uw aanminnige schoonheid verloren hebt ...

Dit is zomaar niet wat gemakkelijke oudejaarsavonddichterlijkheid. Denkt men na over de wisseling, die het Brusselse leven in de loop van het jaar 1915 heeft ondergaan, en die men moeilijk dag aan dag bevat, moeilijk anders dan perspectivistisch overschouwen kan, dan merkt men maar al te goed, onder de schijn van onveranderde gelijkheid die gedragen wordt op onaantastelijke gelijkmoedigheid, hoe zich uiteindelijk elke eigen onafhankelijke krachtsuitoefening, hoe zich elke levensuiting die vroeger alleen van een vrije wil afhing, liet verminderen tot, opslorpen door een anonieme, soms ongeziene macht, die men aanvaardde en weldra waardeerde als een noodzakelijkheid. Het Brusselse volk is weinig opstandig van aard; daarom gevoelt het misschien minder vlug de verknechting; daardoor leert het ze zeer zeker lichter te dragen, zonder er in zijn onafhankelijkheidszin zich door gekrenkt te voelen. De vreemdeling die, na een paar jaar, thans Brussel zou bezoeken, zou de stad mat

en bedrukt vinden, iets wat de Brusselaar zelf doorgaans ontgaat; is het echter iemand uit de Belgische provincie die naar Brussel overkomt, dan verbaast hij zich over het nerveuze en zelfs opgewekte leven, dat hier is blijven heersen, want deze bezoeker vergelijkt bij zijn eigen stad waar men, bij gebrek aan die luchtig geestelijke onafhankelijkheid van de Brusselaar, het juk zwaarder wegen voelt, en waar men het, dientengevolge, misschien wel zwaarder wegen doet.

Onveranderlijkheid van het Brussels karakter; onveranderlijkheid van Brussels uitzicht: schijn, dubbele schijn die mij op oudejaarsavond is geopenbaard. Want de Brusselaar is niet uitgegaan, hij die anders nogal buitenhuisig is aangelegd. En Brussel zelf heb ik mogen zien zo, dat ik onmiddellijk haar echt gelaat heb herkend onder het afgeworpen masker.

Ja, oude melancholie van alle systeem. Is het leven van ons allen, van hoog tot laag, nog iets meer dan meer of min aanvaarde, meer of min onszelf opgelegde organisatie? Wij zijn er zeker dankbaar voor dat, bijvoorbeeld de arme man aan voedsel en kleding verzorgd is, al bezit hijzelf als tegengif voor al te overvloedige erkentelijkheid zijn steeds gereede knieszucht; wij zijn er dankbaar voor dat men ons behoedt tegen de misdadigers die speculeren op levensmiddelen, al kunnen wij ons moeilijk ontveinzen dat het leven er weinig goedkoper op wordt; wij zijn dankbaar om een moratorium dat ons van veel kwellingen verlost, al ondervinden wij dat niemand de schulden betaalt die hij heeft aan ons; wij zijn dankbaar om nog heel wat andere dingen, die ons leven zeker het aangenaamste der wereld zouden maken, was het niet dat zij er juist zijn opdat ons leven niet helemaal onmogelijk zou worden. Ziet u: dat juist is het, dat eeuwige helledreigement; wij leven (en voelen het steeds) in een voorgeborchte ervan, in een vagevuur dat alle idee aan een eventuele hemel uitsluit, voorlopig althans; en het is, dat verbod aan

een hemel te denken, met daarenboven de noodwendigheid ons in ons lot te schikken en zelfs de plicht aan die schikking, aan die organisatie mede te helpen, die ons, of wij het beseffen of niet, vermindert en als verschrompelt.

Er is iets anders dat ons leven bedenkelijk verarmt: het gebrek aan geestelijk voedsel. O, ik bedoel niet eens de ontredding van de geleerde, neen: van de eenvoudige intellectueel die zijn gewone spijzen doorgaans missen moet, en er dreigt onverschillig aan te zullen worden (want ontbering leidt tot atrofie); ik denk veel meer aan wat het begin van de oorlog van onze zenuwen vergde, en wat ons, daarentegen in de loop van 1915, meer en meer aan ongebruikt materiaal overgelaten werd. Naarmate er minder gebeurde werden wij lomer van geest; de onverschilligheid om de luie oorlogsgebeurtenissen zette zich, onder het gistend gif der verving, om in kniezerige kleingeestigheid. Hadden wij niets meer te verwachten? Dan maar wat vitten op wat was! En men deed het, geloof mij, met geestdrift, blij een bezigheid gevonden te hebben, die tevens een oude gewoonte was ... De oorlog, hoe had hij in de eerste maanden onze zenuwen getokkeld tot springen toe! Hoe had hij onze zintuigen opgeëist tot de vinnigste marteling, waar geen verzet tegen mogelijk was! Wij behoorden onszelf niet meer: het gruwelijke leven speelde met ons als een wreed kind met een vliegje of een meikever; en wij ondergingen het, haast onbewust dat wij er zo diep onder leden, omdat het zo oppermachtig geweldig was; en toen het uiteindelijk verminderde, en wij er misschien ook wel aan wennen gingen, toen werd het ons te moede, of wij die marteling nodig hadden, of zij ons een bestaansvoorwaarde geworden was. En toen, toen werd, in de bezette stad, meer en meer nodig, en meer en meer precies, de organisatie van ons precair bestaan. Wij moesten, in onze vermindering, leven. Maar wij zouden leven, gevolg en terugslag van de ongehoorde spanning die wij ons immer als mogelijk hadden

voorgesteld, - wij zouden leven met als intiemste gezelschap de verveling; de blinde verveling met de leven uitrafelende vingers; de verveling, die geeuwend doodt.

Ik had, gij herinnert het u misschien, bij de bezetting van Brussel een oorlogsdagboek aangelegd. Toen ik merkte dat ook ik aangetast was van zulke onontkoombare lusteloosheid, door deze vervloeiende desaggregatie van inzicht en wil, - toen sloot ik het zorgvuldig af, overtuigd dat het u noch mij diensten bewijzen kon.

Is daar nu verandering in gekomen? Uiteindelijk en van lieverlede heeft zich, tussen beide uitersten in, een evenwicht hersteld, dat ons een weinig gulden mediocriteit toelaat, waar wij in ademen kunnen zonder te moeten vrezen, dat al te heftige gebeurtenissen ons wurgen zullen, of dat wij zullen stikken in al te ledige ijltje. Van zulk leven heb ik mij voorgenomen, de memoranda aan te tekenen: gij zult er in lezen, misschien, meer wat men in Brussel voelt en denkt dan wat men er hoort en ziet.

Want, zowaar, men ziet en men hoort er weinig ...

13 januari 1916

Kardinaal Mercier naar Rome.

Brussel, 12 januari. Kardinaal Mercier, aartsbisschop van Mechelen, is gisteravond, in gezelschap van de vicaris-generaal Van Roey, uit Visé naar Rome vertrokken.

De afhandeling van het Belgische moratorium.

In de Magdeburger Zeitung lezen wij de nadere bepalingen omtrent de afwikkeling van het wisselmoratorium in België. Blijkens deze bepalingen wordt met 19 maanden en 7 dagen uitgesteld de

protesttermijn, en alle andere maatregelen tot behoud van het recht van regres, voor alle wissels, getrokken en betaalbaar binnen het gebied van het generaal-gouvernement, voor 3 augustus 1914 uitgeschreven en betaalbaar tot 31 januari 1916, en tot een bedrag van boven de 200 F. Voor alle wissels beneden de 200 F of buiten het gebied vallend van het generaal-gouvernement is het uitstel bepaald op 22 maanden en 7 dagen. Het protest mag slechts plaats hebben in de laatste 7 dagen van de genoemde termijnen, maar moet dan ook binnen die 7 dagen geschieden.

Voor alle wissels wordt, van 1 februari 1916 af, de protesttermijn van 5 op 7 dagen, en de termijn tot uitoefening van het recht van regres, met 14 dagen verlengd.

Het bankmoratorium is in zoverre opgeheven, dat aan alle terugvorderingen van bedragen, die dienen als schuldbetaling, aanschaffing van materiaal of goederen voor het bedrijf, moet worden voldaan.

Aan het gerecht wordt overgelaten uit te maken, onder opheffing van de desbetreffende verordening van de koning der Belgen, of bij eventuele niet-betaling redenen tot gerechtelijk ingrijpen aanwezig zijn.

De nieuwe bepalingen treden op 1 februari 1916 in werking.

De bevoegdheid der rechtbanken om ook bij wisselschulden nog uitstel van betaling te veroorloven, blijft gehandhaafd.

Wij lezen in de Vlaamsche Stem:

Het Provinciaal Steun- en Voedingscomité stelde sedert enige weken vast, dat de bakkers een grotere hoeveelheid bloem voor hun gebruik nodig hadden, dan dat er eigenlijk voor de Gentse bevolking was. Een

streng onderzoek werd bevolen en men ontdekte, dat de hoeveelheid ingeleverde bons merkelijk veel groter was, dan deze, die eigenlijk wekelijks werden uitgedeeld. De heer Van Doesselaere, hoofd der politie van de stad Gent, gelastte de politiecommissarissen der stad met een onderzoek. Sedertdien werd door het Provinciaal Steun- en Voedingscomité ook verandering gebracht in de broodbons. Deze werden voortaan gestempeld en op deze wijze kon het bedrog min of meer beperkt worden. Vermoedens vielen op een bakker van de Hoogstraat, de genaamde De Smet, die wekelijks een aanzienlijke hoeveelheid bloem nodig had. Deze had zelfs een magazijn in de Schildstraat, waar hij zijn voorraad bloem borg. Een huiszoeking, bij hem gedaan, leidde tot de ontdekking van ten minste 80 zakken bloem, waarvan hij er verkocht aan de prijs van 150 F per zak. Ondervraagd over de hoeveelheid, weigerde hij uitleg te geven. Terzelfder tijd ontdekte men in zijn woning een grote hoeveelheid nagmaakte broodbons, die hij op zijn kosten had doen drukken. Het onderzoek, dat in het geheim werd voortgezet, leidde insgelijks tot de ontdekking van de drukkers, die ongeveer 350.000 valse broodbons geleverd hebben. De drukkers, de genaamden Van de Sompele, wonende Begijnhoflaan, en de gebroeders De Vreeze uit Heirnis, werden evenals bakker De Smet dinsdagmorgen door de politie aangehouden en opgesloten.

14 januari 1916

Memoranda (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 2 Januari.

Van de dag van gisteren, de eigenlijke nieuwjaarsdag, onthoud ik alleen het grappig en wanhopig hollen van ettelijke hoge hoeden op de joelende jacht van verwoede windhozen. Hetgeen hoofdzakelijk bewijst, dat er, niettegenstaande alles, te Brussel nog

nieuwjaarswensers te vinden zijn. Overigens wordt de stad, het middaguur voorbij, in volle en onverdeelde eigendom overgelaten aan het razen der vlagen, die ons de verontschuldiging leveren voor het gebrek aan belangstelling, dat wij laten blijken. Het feestelijke schijnt er dit jaar blijkbaar niet te willen in komen. Waarom zou het, trouwens ...

Het belangwekkende bepaalt zich voor heden tot het feit, dat aan het grote Postgebouw het plankje, waar tweemaal daags de laatste oorlogstelegrammen van Duitse zijde worden uitgehangen, ditmaal overdekt is met een dikke, zwarte viltlaag, alsof men voor één dagje de oorlog begraven, of althans negeren wou. Allang lezen wij niet meer wat het plankje ons aan nieuws kon leren; het belet niet dat het ons in onze gewoonten hindert, het nu zo overdekt te zien. Want de mentaliteit van Brussel wordt die van de kleine steden met kleine gewoonten ...

Belangwekkender is misschien, dat een gewezen ambtenaar van het ministerie van oorlog, naar ons een rood papier meldt, ter dood is veroordeeld, en daarenboven tot een jaar gevangenis. De man is, heet het, te ziek om onmiddellijk door de kop geschoten te worden.

3 Januari.

Familieleden zijn uit Gent en van op nieuwjaarsbezoek terug. Zij vertellen met iets als ontzetting, die ik zo goed begrijp, hoe in de nacht van 31 december, van elf uur tot na middernacht, Klokke Roeland, het overoude hart der stad, de lucht doordreund en doordaverd heeft.

In 1913, toen koning Albert de Gentse wereldtentoonstelling zou gaan inhuldigen, woonde ik het bij, dat, terwijl zij triomf aan het luiden was, Klokke Roeland ineens een barst kreeg; en gij stelt u

moeilijk voor hoe pijnlijk, hoe diep- en humaan pijnlijk het aandeed, eensklaps die grote, oppermachtige stem, die alle andere in de trotse zekerheid van haar blijde verkondiging, overluidde, daar te horen kreunen, razerig van onbeholpenheid. - Men had de barst gestopt: al bezat het zuivere metaal zijn volle sonore macht niet meer, het deed zijn dienst, en de Gentenaars, die van hun roemrijke klok meer dan van welke uiting van hun stadswezen houden, waren er dankbaar om.

Op nieuwjaarsnacht nu heeft men de stadsmond weer ter verkondiging doen luiden: en niemand allicht die daar aanstoot aan zou genomen hebben; - tot daar opeens de klok weer gebarsten is. De oude wonde is weer opengereten; weer heeft de schorre schreeuw weerklonken van het gekwetste brons, te wreder naar het menselijker klonk.

Men heeft het luiden niet gestaakt: lange stonden heeft men Roeland, hoog daar in zijn somber en sidderend Belfort, zijn nood laten huilen, wijd over de etappestad, enkele kilometers van het slagveld af. - En nu zou u mij zeker beschuldigen van verouderde romantiek en lachen om mijn naïeve grootspraak, indien ik u zegde, dat ik bij dat verhaal gedacht heb aan al de smart, waar deze krijtend gekwetste mond, waar deze huilende ziel het symbool van was in die vreugdenacht. En u zou misschien gelijk hebben. Maar ik verzeker u dat geen Vlaming niet sidderen zal, als hij verneemt dat op oudejaarsavond Klokke Roeland weer gebarsten is, maar niet te minder is blijven kleppen de nood van het vaderland.

5 Januari.

Weer ontheiligt het kanon de nacht.

Weer weken is het, dat wij het aldus stompen horen in de dichte, als wollen nachtstilte, stoten voelen in onze onzekere dommel of in het wachten van onze wake. En telkens: dat gevoel van een ontheiliging.

Overdag lopen wij op straat, in wijken waar men er veilig voor is, onder bezigheden die er doof voor maken, bij de drukte van het dagelijks gebeuren. Maar als wij liggen in bed, in de toegedekte stilte, dan stoot het telkens onze hersens aan; wij ondergaan het als een buitenritmische hartenklop, doffer maar dringender dan de natuurlijke; en dat storen van de allergeewoonste, onontkoomlijkst functionele gewaarwording is misschien de reden, dat wij ze voelen als een ontheiliging. Waarbij natuurlijk komt, dat het als een wanverhouding aandoet, het gevecht te horen op het ogenblik dat wij rusten en rust ons normaal voorkomt, terwijl het voor ons zwijgt terwijl wij gebonden zijn door wat wij zelf kunnen noemen ons dagelijks gevecht.

Of is dit weer een “impression fausse”, een gevoelsstaat zoals wij er wel meer ondergaan, tot verontrustens toe? - Wij bekommeren er ons wel eens om; wij menen er het symptoom van een geestesstoornis in te zien.

En wij denken er niet aan, bij ons persoonlijk geval, hoe waarlijk abnormaal het ook is, dat heel de geestelijke gevoeligheid, de ganse wereld der gevoelens, zoals zij in Europa gangbaar en aangenomen waren, was het soms ook maar gemakshalve en zonder verdere controle, deerlijk uiteengeschoot, en in elk geval ten zeerste gewijzigd moet heten.

De oorlog, menen sommigen, heeft ons heel wat primitiever van gevoel gemaakt. Men zou geneigd geweest zijn het te geloven, als, vooral in het begin van de oorlog en vooral onder de vrouwen, ook te Brussel een godsdienstwoede ging heersen, die zijn onmiddellijke

reden vond in het panische van de toestand, en die dan ook nu wel bekoeld schijnt. Maar er zijn andere gevoelens, die men weliswaar niet aan rechtstreeks en gestaag toezicht pleegt te onderwerpen, maar die niettemin zulke wijziging hebben ondergaan, dat zij in het oog springen ook van hem, die geen professie van moralist uitoefent, en eveneens wijzen op een terugkeer van onze gevoelens naar meer oorspronkelijke banen. Hoe staat het, bijvoorbeeld, met onze mensenliefde, (en ik heb hier natuurlijk de volkeren op het oog, die in de oorlog rechtstreeks betrokken zijn)? Het staat met dit diep geankerd gevoel, de hoek- en toetssteen van het haast twintig eeuwen oude Christendom, dat wij allen ten dood doemen die wij als vijanden van het vaderland - het Duitse, het Engelse, het Franse, het Italiaanse, en wat gij er verder bij noemen wilt -, haten uit de grond van ons hart. Bij lezing schijnt dat overdreven, omdat bij lezing bezinning komt. Maar zij komt zelfs niet bij het opstellen van oorlogsbulletins, die blijer klinken naarmate zij een groter getal verslagenen mogen vermelden. En nochtans was menselijkheid een veel natuurlijker, een veel meer vanzelfsprekend gevoel geworden dan, bijvoorbeeld, patriottisme. Dit klinkt nu reeds, na nauwelijks zeventien maanden oorlog, - die er weliswaar zeventien te veel zijn -, vreemd en absurd. Maar wij allen toch, wij beschouwden vaderlandsliefde als ondergeschikt aan de weldaden, die heetten voor te spruiten uit het gevoel van wereldburgerschap. Zelfs volkeren als de Vlamingen, die in deze een gelukkig voorbeeld kunnen heten, beschouwden doorgaans hun strijd tot behoud van eigen wezen, in alle uitingen daarvan, als niet anders dan een waarborg tot beter veroveren van de Europese identiteit; zij wisten, dat de ontwikkeling van de eigen raseigenschappen, van de specifieke volksdeugden, de zekerste bodem is voor algemeen menselijke ontwikkeling, en dat diffusie van die eigenschappen, het prijsgeven en laten opslorpen ervan, de gewisse wegsmelting was in de kroes der Europese cultuur, die er trouwens aldus het minimum van baat bij had. Zij waren

overtuigd, dat deze volkeren in het koor van het algemene hun stem, neen: hun woordje van zeggen bewaren, die er juist voor zorgen, zich tegen opzuigen, en zelfs tegen grotere geschiktheid daartoe, schrap zetten. Verhoging der entropie betekent vermindering van kracht; behoud van alle eigen vermogens wil zeggen: te gemakkelijker tot zich halen van wat ons tot volle ontwikkeling ontbreekt; - en, zowaar, dit was de hoofdgrondslag van onze vaderlandsliefde, en niet alleen, geloof ik, van de onze ... En nu? - Ik geloof niet, dat men in deze ongelijk heeft, van een terugkeer tot de primitiviteit te spreken ...

Ziedaar dus twee leuzen, waarvan de inhoud voor ons stellig veranderd is. Hoe staat het verder met de vredesgedachte, om nog alleen deze te noemen? Het staat er mee dat dezen, die er het meest rechtstreeks in betrokken zijn, de soldaten nl., er het minst van willen weten, en het staat vast dat, wie met tegenzin naar het front vertrok, tot de oorlog bekeerd is, zodra hij de vuurdoop heeft ondergaan: eeuwenoud gevoel, dat de afschuwelijke gelegenheid vond tot nieuwe openbaarheid. Vredesapostelen vindt men dan ook doorgaans alleen buiten het slagveld, en niet het minst onder dezen, die bij de vrede een andere baat hebben, dan bloot het behoud van het leven.

Mensenliefde, die nog alleen is: verzorgen van het maatschappelijk evenwicht, zonder verdere sentimentaliteit om moord en slachterij (ik overdrijf enigszins met opzet); vaderlandsliefde, die in hoofdzaak betekent: zucht tot vechten en drang tot veroveren; zucht naar vrede, die nog slechts op profijt berust en die vooral niet mag geweten worden aan walg voor onnodig bloedvergieten. Ja, men zou gaan geloven, dat de oorlog ons inderdaad primitiever heeft gemaakt. Al wil het misschien niets anders zeggen, dan dat wij ons voor de oorlog maar heel slecht rekenschap gaven van onze gevoelens, en dat herziening van hun waarde zich ten zeerste opdringt ...

15 januari 1916

Suikerbieten naar België.

De secretaris van de commissie van toezicht op de uitvoer van suikerbieten uit Zeeuws-Vlaanderen naar België, de heer F. C. Zonnevillle, deelt mede, dat er donderdag in Den Haag een conferentie van de minister van landbouw, nijverheid en handel met de commissie van advies inzake suiker en de commissie van toezicht op de uitvoer van suikerbieten uit Zeeuws-Vlaanderen naar België heeft plaats gehad. Het gevolg van de besprekingen is, dat thans de uitvoer voor de campagne van 1916 verzekerd is, onder speciale voorwaarden, die te zijner tijd ter kennis van de Belgische fabrikanten zullen worden gebracht.

Kardinaal Mercier.

Milaan, 14 januari. Kardinaal Mercier is gisteravond aangekomen en heeft zijn intrek genomen bij kardinaal Ferrari. Vanochtend heeft hij in de kathedraal een mis gecelebreerd, waarna hij, eerbiedig door de menigte begroet, naar Rome vertrok.

Het Belgische Staatsblad bevat een koninklijk besluit, waarvan het eerste artikel aldus luidt:

Wordt beschouwd als deserteur en onderworpen aan de straffen voorzien bij het militair strafwetboek, onverminderd de toepassing der bekrachtigingen vastgesteld door de wet op de militie jegens de weerspanningen en de nalatigen, de Belg die, geroepen gedurende de oorlog om deel uit te maken van een militiecontingent, van verblijf verandert om zich aan de verrichtingen der werving van dit

contingent te onttrekken, of die, met hetzelfde doel, bedrieglijke middelen gebruikt.

16 januari 1916

Van Belgische zijde.

De Belgische legatie te 's Gravenhage publiceert een nota betreffende de buitengewone bijdrage van 480 miljoen, waaraan het volgende is ontleend: "Nadat Duitsland van België het vorig jaar een bijdrage van ongeveer een half miljard had geëist (480 miljoen) beweert het thans het recht te hebben opnieuw een bijdrage van 40 miljoen per maand te eisen. Deze eis is beslist onrechtvaardig.

Volgens de Haagse Conventie kan de oorlogvoerende partij, die een land bezet wel een buitengewone bijdrage opleggen als oorlogsbelasting. Maar die bevoegdheid is aan tweeërlei voorbehoud gebonden, waarvan het ene in de plaats treedt van het andere. Met miskennis van deze restricties formuleert Duitsland zijn vordering. De partij, die een land bezet kan geen oorlogsbijdrage eisen dan voor de behoeften van het leger of het bestuur van het gebied.

Nu rechtvaardigt geen van deze beide oogmerken in België een vordering van 40 miljoen per maand, een totaal vormend van 480 miljoen per jaar.

De bijdrage, nu geëist, is niet meer voor het bestuur van het gebied. Een blik op het budget van 1915, zoals dat werd gepubliceerd in de officiële Duitse publicaties voor het bezette Belgische gebied toont het ten duidelijkste aan. De uitgaven zijn vastgesteld op 198 miljoen; de gewone staatsontvangsten op 175 miljoen hetgeen een verschil maakt van 23 miljoen. Nu is inderdaad dit verschil zelfs minder geweest, want de ontvangsten zijn hoger geweest dan de raming.

De tegenwoordige belasting is evenmin voor de behoeften van het leger, want de woorden “behoefte van het leger” hebben een nauwkeurig omschreven betekenis. Ze hebben noch betrekking op de soldij der troepen, noch op de strategische werken, die de bezettende partij meende te moeten aanleggen.

In de Brusselse conferentie van 1874 wordt in art. 40 gelezen dat, daar de particuliere eigendom moet worden ontzien, de vijand slechts van de gemeenten of de bewoners zal kunnen eisen prestaties in diensten in verband met de behoeften van het leger in verhouding tot de hulpbronnen van het land, niet omvattende voor de bevolkingen de verplichting deel te nemen aan de oorlogsoperaties tegen hun vaderland.

De woorden “oorlogsbehoefte” schenen van te ruime betekenis en men heeft ze in de Haagse Conventie van 1895 vervangen door de woorden “behoefte van het leger”. Deze behoeften rechtvaardigen alleen de vorderingen en de buitengewone bijdragen, die niet voor het bestuur worden gevorderd.

De artikelen werden duidelijk verklaard in het rapport van de heer Rolling op de Haagse conferentie.

Nu hebben in de eerste plaats de rekvisities voor het onderhoud van het leger van de bezettende partij nooit het enorme bedrag van 480 miljoen kunnen bereiken; in de tweede plaats zijn de rekvisities in het algemeen niet contant betaald, maar met “bons”.

Ten onrechte zoekt men dus met het voorwendsel van de “legerbehoefte” de gestelde eisen te rechtvaardigen.

Doch er is meer. De bevoegdheid om buitengewone bijdragen op te leggen wordt nog door een andere restrictie beperkt.

De rekvisities in natura of in geld kunnen, zelfs indien men aanneemt, dat ze rechtvaardig zijn, de hulpbronnen van het land te boven gaan. België nu kan ternauwernood voldoen aan de gewone belastingen. De nieuwe bijdrage bedraagt meer dan zesmaal het totaal der directe belastingen in vredestijd: deze echter bedragen thans aanzienlijk minder door de stoornissen op economisch terrein en door het feit, dat de arbeidende klasse door medeburgers moet worden onderhouden.

17 januari 1916

De Gentse nijverheid.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Het volgende staatje geeft een overzicht van de werkuren in de Gentse vlasfabrieken. De tussen haakjes geplaatste cijfers geven de toestand van einde oktober weer.

La Lys 3000 arbeiders, 12 werkuren per week (16); La Gantoise 2600, 12 (16), La Liève 1575, 23 (16); St. Sauveur 900 geen werk (geen werk); Linière des Flandres 700, 12 (12); Feyerick 700, geen werk (12); Petite Lys 675, 12; Filature du Rabot 600, geen werk (geen werk); Union Linière 400, geen werk (12); Nouvelle Linière du Canal 200, 24 (24); Grenier 100, 12 (12); Manila 100, 24 (24); Tollenaere 100, 12 (16); Gallet 100, geen werk; Vandewalle 100, geen werk; Linière St. Pierre 100, geen werk; Rey, Ledeborg 30, 12 (120 man 12 uur).

Nieuwe Belgische ministers (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 13 januari.

Ge stelt u moeilijk voor, hoe het de Belg te moede is, die, in het vaderland gebleven, nieuws verneemt van Belgische politiek op het

afgestane plekje Franse grond van Ste.-Adresse. Van administratie, van uitvoerende macht, van uitgevoerde politiek weten wij meer dan ooit en meer dan genoeg; wat ons echter vroeger zo dikwijls nutteloos gekibbel voorkwam (en het ook wel eens was), wat wij plachten met een zekere minachting als onwaardig en kleingeestig te behandelen (en daar was soms wel grond toe), wat elke rechtgeaarde burger uit de hoogte beschouwde en aan onbesproken eigen gezag als aan iets onfeilbaars placht te toetsen: de wetgevende, wetmakende, wetbeknibbelende en wetvernielende politiek, de politiek waar zo goed als iedereen actief deel in heeft of zich inbeeldt te moeten hebben, - zij is ons gaan ontbreken; wij weten er niets meer van af; wij worden er zelfs met ons kritisch bewustzijn en dito recht buitengesloten. Vóór de oorlog haalden wij er de neus voor op, en veel lieden ken ik, die er niet van wilden weten, - en er intussen de meest afdoende, de allerbeslissendste oordelen over velden; thans voelen wij al de voordelen van het representatieve stelsel, dat ons tot ons eigen meester maakt, of er althans de illusie van geeft, - hetgeen hetzelfde is; het is alleen misschien de ijlte, die een afgebroken gewoonte bezorgt: die gewoonte echter betekende, dat men zijn woordje mee te spreken had in de regering van zijn land, en, hoe dikwijls dit ook moest leiden tot de bittere ervaring, dat naar dat woordje zo goed als nooit geluisterd werd, het gaf de voldoening van de volbrachte plicht: wie verkeerd had gehandeld, kon er dan ook maar de verantwoordelijkheid van dragen ...

Nu hoort deze Belg, niet zonder weemoed, dat men nieuwe ministers heeft aangesteld, ... buiten hem om. Kent ge iets plezieriger dan een ministeriële crisis? Zij mag dan nog zo vreedzaam zijn, zij hangt helemaal niet af van partijnederlaag of onenigheden in het kabinet: zij brengt altijd de prikkel mee, die er voor elke plichtbewuste burger het opwindende en dankbare spelletje der combinaties van maakt; zij levert steeds gelegenheid tot dat allerhoogste genot: te gaan

wroeten in het intieme leven der kandidaten; geen land ter wereld waar de mensen beter mekaar kennen dan in het onze: stel u dan voor, welk banket van kwaadsprekendheid het wordt voor al die vraatzuchtigen der politiek ministers af en op te zien treden!

En nu heet dat weer gebeurd te zijn, en de Belg, deze die nog alleen beregeerd wordt, was er niet bij ... - Gelukkig kent hij de nieuw aangestelden; hij kent ze zelfs heel goed; en het geeft hem dan ook de troost, dat hij, al naar zijn onaangetaste beginselen, juichen of beknibbelen mag, zonder dat iemand het hem verbieden kan; hij heeft stof tot praten aan de avondlijke cafétafel, bij zijn instemmende vrienden en partijgenoten; hij zal vergeten dat hij voorlopig aan de nieuwe ministers niet veel heeft, althans niet rechtstreeks, om alleen op te geven van, of af te geven op hun hoedanigheden. Goblet, Hymans, Vandervelde: zij mogen zeker zijn, de twee laatste vooral, vandaag op de Belgische tong te rijden, en die zekerheid bezorgt hun misschien de zoete illusie, zich weer eens onder hun kiezers te bevinden (een eigenaardig gevoel, dat de analyse waard zou zijn), terwijl die kiezers zelf misschien niet ver van de waan af zijn, dat hun mandatarissen het land niet hebben verlaten ...

Moet ik ze u voorstellen, die nieuwe ministers? Me dunkt, ik heb het hier vroeger al zo dikwijls gedaan, dat ik mij ditmaal zou kunnen onthouden. Het is echter gewoonte, dat een vorst zich telkens de lui presenteren laat, waar hij mee in aanraking wil komen, zelfs al waren die lui zijn overoude voedster of zijn dagelijkse barbier. Beschouw ik nu mijn lezend publiek als een vorst, dan kan het mij dat niet kwalijk nemen, - vooral niet als ik verzwijg dat ik het soms wat autocratisch vind. En zo doe ik dan ook maar of gij nooit iets vernomen had van de drie mannen, die uit de oppositie (die trouwens tijdens de godsvrede geen oppositie is), de Belgische regering zijn komen versterken.

Van de drie is graaf Goblet d'Alviella de minst bekende; ik zou u daarom hoofdzakelijk over hem moeten onderhouden. Ik zal het echter niet doen, omdat ik er het minst van weet. Wel een man van hoog aanzien in de partij, is hij niettemin eerder representatief dan combattief, zoals trouwens een senator, ook in België, past. Zijn onverdacht, principieel vast liberalisme is eerder academisch dan onmiddellijk polemisch, wat goed te begrijpen is van een academicus. Geleerde trouwens in de eerste plaats, en geleerde van algemene betekenis, die meer dan één terrein heeft betreden, is zijn politieke rol eerder interpretatief dan strijdend: strateeg dus meer dan vechtgeneraal, om bij deze tijd passende beeldspraak te gebruiken, en als dusdanig ook buiten zijn partij met eerbied bejegend. De brede, maar zekere methode van Goblet d'Alviella kan men o.m. nagaan in zijn boek over "La Migration des Symboles", waar trouwens de politieke man en ook de vrijmetselaar niet helemaal uit afwezig zijn, en waar men dan ook de geestelijke personaliteit van de nieuwe minister met vrucht in zoeken kan.

Theoretisch even vast en even slagvaardig, is Hymans echter de vlees geworden strijdpoliticus. Van sommige toneelspelers kan men zeggen dat zij "enfants de la balle" zijn: Hymans, hij, kan worden genoemd het kind der Belgische liberale politiek. Zijn vader, zelf strijdend politiker, was vooral journalist, en een journalist waar de oudere confrères, ook zij die tot een andere partij behoren, nu nog van spreken met oneindige sympathie. Het bracht hem in vriendschappelijke aanraking met ... iedereen, kan men wel zeggen. Zijn zoon, van op de schoolbanken voor de politieke carrière grootgebracht, vond er gelegenheid in tot een studie, een mensenkennis, die niet behoefde eenzijdig te zijn, gelijk maar al te dikwijls, en meer bepaald in de katholieke partij, gebeurt. Rotsvast in zijn overtuiging, zo rotsvast zelfs, dat de jongere Hymans verkoos de leider te worden van de oudere en meest verstokte doctrinair; niet

zeer soepel trouwens van temperament, leerde Hymans er de psychologie der onderscheiden groepen bij kennen, en, zoals men zegt, "la manière de s'en servir". Hij is dan ook een onzer handigste politici, de gewone tegenspreker van graaf Woeste, wat als een eer, of althans als een bijzondere onderscheiding mag heten, want het is niet voor ieder weggelegd zich in slimheid met de vos zelf te meten. - Ik noemde Hymans de "vlees geworden" polemicus. Ik heb hiermee te veel gezegd, zullen sommigen misschien menen. Want Hymans is ons magerste parlamentslid. Van vlees is er aan hem zo goed als niets te bespeuren: de zenuwen en daarbij horende hersenen hebben al het lichamelijke aan hem voor zich opgeëist. Deze politieke voorvechter kan nooit brutaal worden, want hij heeft geen andere wapens dan zijn geest; zijn passie is louter intellectueel, hetgeen hem tegen wansmakelijkheden beveiligd. Zijn betoog, gedragen op een mager scherp geluid, zou dan ook mager correct zijn, indien zich niet voordeed dat zijn geestelijke drift hem genoeg bezit om zijn dialectiek warm levend te maken. Zijn grote schrandtheid is deze van een geleerde die in ziel en lichaam aan zijn studie toebehoort. Het feit, dat Hymans het geïncarneerde liberalisme is, brengt zijn onaangename stem tot een gloeipunt, dat tot overtuiging dwingt. Zintuiglijk driftigen kunnen meeslepen, maar hun overredingskracht duurt doorgaans niet langer dan het moment van hun drift. Bij Hymans heeft men steeds het gevoel van de intellectuele ondergrond, die, bij het zich laten meeslepen, gerust stelt. - Leid er niet uit af dat zijn welsprekendheid gemaakt zou zijn: in de jongere kamer steekt zij zelfs gunstig af bij de retorische periodes waarin, bv. de heer Woeste soms zulke zure venijnigheden weet te wikkelen. En in haar zeer goede ogenblikken maakt zij zelfs een indruk van gevaarlijke acrobatie: het is, ook naar de klank, of Hymans duizelingwekkend aan het jongleren ging met vlijmscherpe messen, zodat de toehoorder de angst bekruipt dat niet alleen de tegenstrever, maar misschien ook wel Hymans zelf er gekwetst

uitkomen ... Hol en bombastisch wordt het echter nooit; ook naar de middelen blijft het steeds eerlijk; Hymans mag zijn manier van inzetten hebben als iedereen; zodra op dreef wint zijn geest het in alle oprechtheid, met alle geloof, in alle intellectuele passie op truc en systeem. En dan is hij soms imponerend verschrikkelijk.

“Schoon” is het woord, dat bij de welsprekendheid past van Emile Vandervelde. De eerste indruk die men er van krijgt is een louter esthetische. Begaafd met een week maar vol, fluwelig maar machtig geluid, dat hij beheerst met echte zangersgave, is hij, onweerstaanbaar, een verleider. Het is dan ook hetgeen sommigen tegen hem voor inneemt. Vóór hij iedereen van zijn geestelijke betekenis, die niet gering is, had weten te overtuigen, bestond bij velen iets als achterdocht voor deze “charmeur” die, gesproken uit het Brusselse intellectueel patriciaat, dat zeer machtig is, zich nogal opdringerig voordeed als socialist, en die een gouden bracelet droeg om zijn linkerpols, en van wie men vertelde dat hij alleen zijden sokken kon verdragen, al was zijn overige kledij niet zo elegant en al vertoonde hij zekere dag het gebrek aan smaak, - hij de kunstenaar, wiens home niet veel minder dan een cenakel was, - in het parlement te verschijnen met een fietspak aan: een personage vol kokette ongegeneerdheid, die soms onbescheiden dreigde te worden, en die niet te wettigen was door de uiterlijke verschijning, welke met de dichte, niet zeer verzorgde zwarte baard, het lorgnet dat de blik, onder de borstelige wenkbrauwen, nog wat versomberde, en de vroeg intredende, onfraaie kaalheid, wel degelijk en in voldoende mate onbehouden proletarisch was. Een probleem, en een niet zeer sympathiek probleem, die jonge Vandervelde. Die echter onmiddellijk met zijn geluid wonderen deed, dat dwong tot luisteren, en aldus uiteindelijk de overtuiging afdwong voor de buitengewone geest die er tot uiting door kwam.

En dezen, die nog twifelen konden aan de oprechtheid van deze aristocraat van nature, die zijn leven gewijd had aan de arbeidersklasse, het was weer de eloquentie van de geboren mensenleider, die ze zou overtuigen, - een ander verschijnsel in die welsprekendheid: de bewogenheid, de aandoening ervan. Wie een debat bijwoont, waar Vandervelde in gemengd is, het is niet door zijn schranderheid, dat hij getroffen wordt, hoe groot en hoe verrassend ze soms ook is; het is het feit, dat hij de spreker, waar deze zijn overtuigingen aan ziet raken of zelf gaat handelen over zijn idealen, ineens bleek ziet worden in zijn donkere baard, doorvaren ziet als door een stroom van dieper leven, en een pathetiek ziet bereiken, die hij vergeefs tracht te dammen binnen de schroom van zijn liefde. Dan is Vandervelde werkelijk schoon; dan wijkt uit zijn persoon alle mogelijke dubbelzinnigheid, en ik heb niemand minder dan de heer Woeste (hoe van de Belgische kamer te spreken, zonder hem te noemen?), ik heb zelfs de heer Woeste ontroerd gezien bij een rede van zijn gewone tegenspreker onder de socialisten: een rol die Vandervelde naast Hymans plaatst. En wie het vermag, een Woeste te ontroeren, is zeker geen onoprecht mens ...

Ziedaar dan een nieuw schetsje naar onze nieuwe Belgische ministers, en ik ben het toeval dankbaar, dat het mij, onder het krabbelen toegelaten heeft, in gedachten een stonde in hun aanwezigheid te hebben mogen verwijlen.

18 januari 1916

Kardinaal Mercier te Rome.

Parijs, 17 januari. De Romeinse correspondent van de Echo de Paris verzekert dat kardinaal Mercier tijdens zijn verblijf te Rome een officiële verklaring over de betrekkingen tussen de Heilige Stoel en België zal publiceren.

Rome, 17 januari. Kardinaal Mercier is voornemens, de benoeming te vragen van een bisschoppelijke commissie, om de door Duitsers bedreven wreedheden in België vast te stellen.

19 januari 1916

Financiële vragen.

Brussel, 15 januari.

In een paar brieven van deze reeks zette ik hier laatst nog eens uiteen, hoe het op het ogenblik met de meningen over het opheffen van het moratorium stond, welke argumenten er voor, welke er tegen pleiten. Van Duitse zijde bracht sindsdien de telegraaf het bericht, dat de gouverneur-generaal gezwicht was voor overwegingen, over welke ik niet kan oordelen, en geleidelijke opheffing in uitzicht had gesteld.

Vandaag bevat het Wet- en Verordeningensblad het op 5 januari 1916 getekende besluit "betreffende de trapsgewijze opheffing van het moratorium."

Artikel 1 luidt aldus:

De bij verordening van 17 december 1915 bepaalde termijnen voor protestopmaken en andere noodwendige handelingen tot vrijwaring van verhaal worden voor wissels, die voor 3 augustus 1914 getrokken werden en van 31 juli 1914 tot 31 januari 1916 inbegrepen binnen het gebied van het generaal-gouvernement België betaalbaar zijn, tot de afloop van 19 maanden en 7 dagen na de vervalddag, echter niet langer dan tot 8 augustus 1916 verlengd, zover de wissels binnen het gebied van het generaal-gouvernement België betrokken werden en het bedrag 200 frank te boven gaat. Worden zulke wissels buiten het generaal-gouvernement getrokken, of is het bedrag van de wissel

200 F of minder, dan worden de aangeduide termijnen tot de afloop van 22 maanden en 7 dagen na de vervalddag, evenwel niet langer dan tot 8 november 1916 verlengd.

Voor de afloop der in bovenstaand lid aangeduide termijnen kan tegen de endossant en de andere aansprakelijke personen betaling niet gevorderd worden. Het protest opmaken is vanaf de afkondiging van deze verordening alleen binnen de laatste 7 dagen voor afloop der in bovenstaand lid bepaalde termijnen toegelaten.

Betrekkelijk de intresten blijven de tot nu bestaande voorschriften van kracht.

Art. 2, 3 en 4 laten uitzonderingen toe op bepalingen van het handelswetboek, en wel wordt de termijn voor protestopmaken voor alle wissels, die vanaf 1 februari 1916 binnen het gebied van het generaal-gouvernement België betaalbaar worden met 5 dagen verlengd; worden de termijnen voor verhaal met 14 dagen verlengd; wordt bepaald dat de inzending van de lijst van geprotesteerde wissels aan de voorzitter van de handelsrechtbank in plaats van binnen de eerste tien dagen der maand volgend op de opmaking van het protest, binnen de eerste tien dagen der eerstvolgende maand geschiedt.

Art. 5 maakt de bepalingen van art. 1-4 toepasselijk op alle andere door endossement overdraagbare papieren.

Art. 6 regelt de terugbetaling van banktegoed, voor 3 augustus 1914 bestaande, in dezer voege:

1. De banken zijn verplicht op banktegoed uitbetalingen van 1000 F per 147 dagen af te staan, voor zover niet volgens nrs. 2 en 3 van dit artikel hogere uitbetalingen worden opgelegd. Het

uitbetalen van bedragen, die op de bepaalde termijnen niet afgehaald werden, kan naderhand niet geëist worden.

2. Tot elk bedrag kunnen terugbetalingen uit banktegoed te allen tijde geëist worden, in zover onbetwifelbaar bewezen wordt dat het uit te betalen bedrag moet dienen:
 - A. Tot het betalen van schulden of allerhande vervallende verplichtingen;
 - B. Tot het aanschaffen van stoffen of waren tot handels-, nijverheids-, land- of tuinbouwbedrijf bestemd;
3. De dwangbeheerders hebben het recht zonder beperking over het banktegoed van de onder hun beheer staande ondernemingen te beschikken. Evenzo moeten de beschikkingen der onder toezicht geplaatste ondernemingen over hun banktegoed zonder beperking nageleefd worden, zodra de beschikkingen door de toezichthoudende personen goedgekeurd zijn.

Het teruggeisen van banktegoed, dat na 8 augustus 1914 ontstaan is, ondergaat geen beperking.

Art. 7. Het besluit van de koning der Belgen van 18 augustus 1914 betreffende het buiten werking treden van rechtsgevolgen (staatsblad nr 231 van 19 augustus 1914) wordt opgeheven.

Onafhankelijk van zijn bevoegdheid om uitstel van betaling toe te staan, kan het gerecht, op verzoek van de schuldenaar, in zijn vonnis beslissen, dat de bijzondere rechtsgevolgen, die uit niet-betaling of niet stipte betaling van een voor 4 augustus 1914 ontstane schuldvordering, volgens wet of verdrag voortgevloeid zijn of voortvloeien, als niet ontstaan zijnde gelden. Het gerecht kan ook beslissen, dat de rechtsgevolgen slechts onder zekere voorwaarden, inzonderheid na de vruchteloze afloop van een uitstel van ten hoogste 3 maanden, zullen ontstaan.

Zulk een beslissing mag niet worden gegeven, indien de rechtsgevolgen reeds op 4 augustus ontstaan waren.

Art. 8 bepaalt, dat de verschillende betalingsverboden aan vijandelijke staten van kracht blijven.

Art. 9 zegt dat deze verordening met 1 februari 1916 van kracht wordt en niet geldig is voor het Franse deel van het generaal-gouvernement.

Een aanvullende verordening bepaald, dat voor het opnemen van wisselprotesten, naast de deurwaarders, voortaan ook bevoegd zijn de beambten van het Duitse postbeheer en de weer in dienst getreden beambten van het voormalig Belgisch postbeheer. Verschillende wissels zijn hiervan evenwel uitgesloten, o.a. die, welke hoger dan 1000 frank zijn, of welke in een andere taal dan het Duits, Vlaams of Frans zijn opgesteld, of waarbij het bedrag in een andere dan Duitse of Belgische munt is aangeduid.

Protesten met een ander doel dan betaling worden door de post niet opgemaakt.

Van beoogde zijde verneem ik nog, dat het in de bedoeling ligt de afwikkeling van het moratorium zo geleidelijk mogelijk te doen zijn en dat bevelen zijn gegeven om de toepassing der wet zo veel mogelijk te verzachten en dwangmaatregelen slechts bij noodzaak toe te passen.

21 januari 1916

In opdracht van de Belgische minister van oorlog heeft een commissie een bundel liederen voor de Belgische soldaten samengesteld, Franse en Vlaamse en van vele is ook de muziek in het boek opgenomen. Het boek bevat het Belgische volkslied, de

volksliederen van de bondgenoten van België, voorts allerlei bekende zangen. Van de Vlaamse liederen in de bundel noemen wij : De Vlaamse Leeuw, Groeninge, De Leeuwen dansen, De nationale driekleur, Ons vaderland, Arteveldelied, De zwarte leeuw, In Vlaanderen, Beiaardlied, enz. Dan: Het lied van de IJzer en Hymne aan de IJzer:

O! IJzer, heil'ge stroom
Van 't oude vaderland ...

Memoranda (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 6 Januari.

Op de boertig razende contrabas van de wind die laag schuurt door het schaarhout van het plantsoen en waar zich soms verre wee zuchtende fluiten door mengen: de schrille en te hoge, de als scheurende maar zo ijverige jongensstemmen van ieder jaar in hetzelfde liedje van voor alle tijden:

“Drie-Koningen, Drie-Koningen,
Geeft mij 'nen nieuwen hoed,
De mijne is versleten,
Mijn moeder mag het niet weten,
En het geld is geteld,
Op den rooster geteld.”

En als er geen onmiddellijk antwoord komt van binnenhuis:

“Is er dan niets te geven?
Een stukje brood of wijn;
Een halveke (half centje) zal beter zijn.” ...

Wij lichten even het gordijn op: achter de bedompte ruit waar de regen aan parelt of in trage beekjes en grillige lijning loopt, zitten zij gehurkt, “les culs en rond” gelijk Rimbaud zegt, het rozige manegezicht tegen het venster aangedrukt zodat hun afgeplatte neus is als een grote, gele ouwel. Hun ronde, guitig verbaasde ogen zien mij aan: zij vragen zich af of er een aalmoes komt; als zij merken dat ik alleen lach, zonder verdere milddadige aanstalten, hervatten zij, als op voorafgaande afspraak, maar met nog luider gekraai, nu zij zeker zijn een luisterend publiek te hebben, hun lied: waarop volgt, gebiedend haast, en alleen de tekst ditmaal zonder de verleiding der muziek: “Allez, Meneer, is er niets te geven, een stukske brood of wijn, een halveke zal beter zijn?”... - Zij krijgen de boterhammen die iedere dag op voorhand voor de bedelaars gesneden worden. Dezen zijn vandaag de dertiende tot vijftiende. Weliswaar een uitzonderingsdag, maar die niet ver beneden een goed gemiddeld cijfer staat. Dit ten bewijze dat, zo het werk enigszins herneemt, de bedelarij te Brussel, vooral in de buitenwijken, niet aan het verminderen is: euvel dat men niet goed begrijpt, na al wat voor de voeding der armen en hun verzorging gedaan wordt. Of moet hier weer eens uit blijken, wat mij reeds zo dikwijls onder deze oorlog is opgevallen, dat er armoelijders zijn zo arm, dat zij daardoor alleen van alle hulp verstoken blijven, bij gebrek aan de veerkracht die ze naar de geboden hulp heenbrengt, bij gemis aan het besef dat zij aan hun dagelijks brood op andere wijze komen dan door bedelen. Want van het burgerlijke vermoeden, dat hier weer maar bedrog in het spel is, kan geen sprake zijn: men bedelt zowaar niet voor zijn plezier; en als ge ziet met welke gretigheid in de geboden boterham wordt gebeten, krijgt ge een zeer scherpe indruk van onvervalste honger, - waar niets zo moeilijk om te verbergen is als zatheid. Wie zich trouwens in deze laatste maanden bezig gehouden heeft met het naspeuren van verholen miserie kan er over meespreken, over al het

afschuwelijk ellendige dat in tijden als deze onvermijdelijk voortwoekert als ongedierte ...

Ze zijn weg, de jonge Driekoningenzangers; ik hoor ze nu enkele huizen verder fungeren, maar blijkbaar met negatief gevolg: hun prestaties worden midden in een volzin afgebroken, wat wel op enig bars bevel zal zijn gebeurd. Een enkele minuut later hoor ik ze weer, al heel ver thans, en met een bedrieglijke engelenzoetheid. En nu is oppermachtig de grimmig oubollige contrabas van de wind die door het kreupelhout snort, en huilen luider de theatraal stenende fluiten ...

En nu herinner ik mij heel goed dezelfde dag verleden jaar. De eerste, geweldigst inspannende, meest vergende maanden van de oorlog waren voorbij. Wij waren reeds ons leven begonnen te organiseren naar de nieuwe eisen. De tijden boden echter nog niet de minste securiteit, - hetgeen weliswaar tegen de latere landerigheid, tegen het vervloeien in verveling vrijwaarde. Zodat wij leefden in een geniepige schijnrust vol angst, en ik geloof dat ik dat te dien tijde heb trachten uit te drukken in de vergelijking dat wij waren als mormeldieren, die zich voorbereiden tot de winterslaap, maar met de zekerheid dat zij van heel de wintertijd niet zullen kunnen slapen ... - De kleine zangers nu hebben mij geleerd, als een gewisse maatstaf, wat er met ons is gebeurd sedertdien, en hoe we zijn veranderd. Toen zij verleden jaar kwamen zingen, ontroerden zij ons op zeer bijzondere wijze. Doorgaans doet dat jaarlijks herleven van voorvaderlijke gebruiken, doen de naïeve liederen, waar een deel der onsterfelijke ziel van ons volk in zingt, ons denken aan als iets teders en beminnelijks dat een diepe zin heeft en een grote kracht. En verleden jaar, toen wij het op de gestelde dag weer vernamen, toen had de oorlog ons zo geschokt, dat het was of deze tijd uitgeschakeld, dat onze ziel van de volksziel vervreemd was; het deed aan als iets zeer geliefds; maar dat voorbij was, dat niet meer van ons was, - iets,

laat ons zeggen zonder sentimenteel te worden, als de herinnering aan een liefde, waarvan men niet vreest dat ze nog herleven zal ... - Dit jaar nu, en daareven heb ik het gevoel gehad van wat inderdaad niet sterft, "ce qui ne meurt pas"; iets dat hoger staat dan de liefde van het individu; de onverbreekbaarheid der ketenen van het ras. Want nu weet ik het: de oorlog heeft het niet vermocht in ons te vernielen het gevoel van vroeger, één enkel jaar als hopeloos verduisterd, hetwelk vandaag weer in mij leeft met een grotere overtuiging dan ooit: dat niemand ons als volk dood krijgt.

Dat ik naar de Driekoningenzangers heb kunnen luisteren zonder angst, zonder dat verschrompelende gevoel van ontredde, dat mij verleden jaar zo ongelukkig maakte, maar met de onbevangen en als vernieuwde vreugde van de jaren voor de oorlog, het bewijst nog iets meer: dat wij op een meer reëel, een positiever vlak zijn komen te staan. Het evenwicht, zij het een precair evenwicht, is hersteld. Of beter gezegd misschien: wij kunnen er nu beter voor zorgen, dat men ons niet meer bedot en vooral dat wij onszelf niet meer bedotten. Gedwongen, positie te nemen, die wat steviger zou zijn dan pose, - iets wat trouwens weinig met de landaard strookt, hebben wij de afschuwelijkste dingen in de ogen willen zien, met het gevolg dat wij nu weten wat ze inhouden. Ik zeg niet dat onze houding er altijd nobeler op geworden is; ik zeg dat zij bij sommigen deftigheid mist, en beken dat zij allicht kon afstoten. En toch houd ik ze voor de beste, vermits zij, zonder iets af te doen, te vergeten, of te vergoelijken van wat is geschied, zij de toekomst voorbereiden, zonder dralen, met de levenszin die ons eigen is, en op de solidste der gronden, die der ervaring, zoals wij hem aan het peilen en meten zijn.

Want wij zijn, zonder het zelf goed te weten, gekomen in een stadium van onderzoek, zo objectief als subjectief, zo buiten ons en op het veld van het algemeen, als binnenin ons en op het veld der gewetensdistels. Met het gevolg dat wij al het onnodige en zieke en

wanstaltige weren met milde hand. - Is het daarom niet dat ik daareven woedend geweest ben zonder dat ik zelf onmiddellijk de reden giste, en met een zelfverwijf dat ik mij blijkbaar had kunnen besparen? ...

Een zielig jong literatortje, moet ge weten, is mij met schroom en wijding een actualiteitsparabel komen brengen. Hij heeft er aan gehecht ze mij zelf voor te lezen, natuurlijk omdat er niets van het o zo schone gevoel van verloren zou gaan. Het ging natuurlijk over de goddelijke epifanie, en dat de Drie Koningen het goud, de mirre en de wierook kwamen bieden. Maar zie, aan hun geschenken kleefde zowaar bloed. En dan heeft de Heiland het hoofd afgewend; Hij heeft in stilte gehuild; voor het eerst heeft hij het bloed gezweet dat de nacht van Gethsemane door alle eeuwen klaar zou maken, toen de Verlosser zijn Vader vroeg, of hij hem dan verlaten had ...

Ge ziet het: het is stichtend en goed gevonden. Ik voeg er met oprechtheid aan toe, dat het aandoenlijk verzorgd was en niet kwader dan ... maar ik zal maar liever geen namen noemen ... - En nochtans: zie, terwijl ik dit te schrijven zit, vermag het, mij weer kriegel te maken. En ik vind daar geen reden voor, dan het gevoel dat niets allicht voor ons in deze tijd gevaarlijker kan zijn, dan ons te laten gaan op sentimentaliteit, al was het de zinrijkste ...

9 Januari.

Twee armen van geest.

Wij hebben, mogen wij wel zeggen, sedert de aanvang van de oorlog in Brussel heel wat gezien aan militair vertoon. Niet alleen een doortochtstad, en thans minder doortochtstad dan vroeger, nu de troepentransporten per spoor kunnen gaan en op uren dat men het minder merkt, is Brussel iets als een pleisterplaats, waar men van te

grote vermoeienis blijkbaar gretig uitrust; een grote stad waar de officieren de vermaken terugvinden aan grote steden eigen en die mindere steden niet dan onhebbelijk weten na te bootsen (en denk nu vooral niet, dat de oorlog voor het genot van een geraffineerd leven afstompt: de tijd van de “Napoleontische dur-à-cuire” is voorbij, hoe deze oorlog nu ook geen “guerre en dentelles” is); een stad waar de oorlogskoorts geweken is en het leven, voor wie het betalen kan, aangenaam en weelderig, - wat na ettelijke weken verblijf in de loopgraven niet dan weldadig kan aandoen.

Het zal u dan ook nogal natuurlijk voorkomen, dat wij alle wapens door Brussel defileren zagen, en dat geen uniform der centrale legers ons vreemd is. Aldus dachten wij althans. En wij vergisten ons.

Want heden heb ik, neen: hebben wij, heeft heel Brussel, want de man heeft zowaar genoeg bekijks gehad, om hier niet hoeven te vrezen voor al te subjectieve indrukken; - hebben wij dus op de drukste plaats van de boulevard, op het drukste uur van de dag, een Franciscanermoonnik zien wandelen, een Minderbroeder, met de zware dikbruine pij van zijn orde en om de lendenen de witte geselkoord der lichamelijke kastijding, barvoets op de dunne lederen sandalen, en op het nog jonge, maar verstorven aangezicht al de ootmoed der minnaars van de armoede die de volgelingen van de heiligste der christelijke heiligen willen zijn; terwijl heel zijn verschijnen het teken droeg van die armoede van geest, van dat gebrek aan alle hoogmoed, waar de ergste hoon op afschampt en de scherpste redenering niet tegen op kan. Dit nu heeft niets bijzonders aan zich: een Minderbroeder op de boulevard; want ook zonder Duitse bezetting zijn er in Brussel dergelijke paters genoeg. Maar deze (was het een blijk van allerhoogste nederigheid?), deze had men op de geschoren kruin, die anders nooit een hoed kent, een enorme vilt gezet, een teergrijze flambard met een felpaars lint gezoomd, en op zijn borst had men een lap als een uithangbord genaaid, waarop

een bloedrood kruis gloeide. Historisch onderlegden mogen onmiddellijk aan Pieter de Kluizenaar en de prediking van de eerste kruistocht gedacht hebben: mij heeft dat zicht gegriefd. Het is maar heel natuurlijk dat deze pater ten behoeve van zijn landgenoten het liefdewerk heeft verricht, waartoe hij in staat was: de enige wijze voor hem om zijn vaderland te dienen. En het is ook goed mogelijk, hoe dan ook praktisch niet te verdedigen, dat aldus het velduniform is van de Franciscanen die als lid van het Rode Kruis dienst nemen. Wat ik echter niet begrijp, het is dat deze volgeling van de serafische heilige zich in een stad, waar zijn landgenoten van het leger komen vergeten, dat het oorlog is, komt vertonen in zulk potsierlijk oorlogsapparaat; als er voor hem niets gemakkelijker zou zijn, als naar gewoonte zonder hoed op zijn hoofd te lopen, en die lap op zijn pij te verwijderen: het zou minder stuitend, en meer in de lijn der Franciscaanse leer zijn ...

Andere arme naar de geest: op Nieuwjaarvisite vertelt een dame van haar dienstmeisje, - hetgeen, gij geeft het toe, niets ongewoons biedt. Dat meisje, verhaalt zij, heeft drie broers en haar vrijer in de oorlog; vier maanden geleden stierf in Vlaanderen haar vader; zij had geen moeder meer; zij kan het er voor houden, heel alleen op de wereld te zijn. Dat meisje nu, dat men met recht voor ongelukkig kan houden, doet anders niet, als ze alleen is en denken kan dat niemand haar hoort, dan de "Brabançonne" zingen. En toen nu dezer dagen haar meesteres de reden van die eeuwige herhaling vroeg, dan antwoordde het meisje: "Het is dan of ik ook meevecht, en dat wij dan niet kunnen verliezen" ...

22 januari 1916

Een correspondent in België van De Tijd, schrijft:

Ofschoon het in België schijnbaar rustig toegaat, wordt het de Duitse bezetting niet overal even gemakkelijk gemaakt. Behalve dat er niet weinig Belgen met volharding en scherpzinnigheid weten te ontkomen aan allerlei Duitse bepalingen, die de Belgische vaderlandsliefde prikkelen, blijkt deze vaderlandsliefde ook in vele gevallen metterdaad. Dat er geen enkele Belg meer, ondanks de elektrische versperring aan de grenzen, het front aan de IJzer zou weten te bereiken, gelooft niemand.

Een andere correspondent van De Tijd meldt:

Ook België is geteisterd door storm en water. Op vele plaatsen hebben overstromingen plaats gehad. Er zijn ook mensenlevens te betreuren. Het zwaarst heeft het land van Dendermonde te lijden gehad; het water heeft een gat van 50 meter lengte geslagen in de dijk tussen Dendermonde en Veer. Vele inwoners van Baasrode, Schoonaarde, Appels, St. Arnoldijk, enz., zijn naar Dendermonde gevlucht. Het verkeer met Aalst is verbroken en de schade groot. Van Wetteren tot Dendermonde stroomde de Schelde enige kilometers over het omliggende land.

Financiële vragen.

Brussel, 17 januari.

Uit de uiteenzetting van het financieren der vernieuwde oorlogsschatting, door mij in een vorige brief daarover gegeven, blijkt dat, evenals bij de eerste, de Société Générale zich daarmee blijft belasten; evenwel in veranderde vorm. Bij de eerste schatting gaf deze instelling ter betaling papier uit, dat dan weer door de provincies gedekt werd. Bij de nieuwe belasting wordt geen nieuw papier meer uitgegeven door de Société Générale, maar het

onderpand gevonden in de vijf percent wissels der provincies, welke bij het publiek worden ondergebracht.

Een eerste gevolg zal zijn, dat wij aan de wekelijkse staten van het departement van uitgifte der Société Générale niet meer zullen kunnen zien, hoe het opbrengen van veertig miljoen frank per maand de financiële toestand van deze kredietinstelling wijzigt. Dit is te betreuren. Immers gedurende het jaar 1915 kon men zich elke maand ervan rekenschap geven hoe de gang van zaken precies was. De wekelijkse staten worden nog wel bekend gemaakt, maar de som van 480 miljoen frank op de zijde der activa onder het hoofd: leningen op bons der Belgische provincies, welke samen met de metaal- en papiervoorraad en enkele andere posten het bedrag der in omloop zijnde bankbrieven moet dekken, blijft daar nu onveranderd op voorkomen.

Intussen kan een vergelijking van de staat van 11 november, daags na het storten der laatste veertig miljoen van de eerste termijn met die van 30 december, zijn nut hebben.

De cijfers zijn afgerond in 1000 frank.

Activa	11-11	30-12
Metaalvoorraad en Duits geld	158.20 0	166.80 0
Leningen op tegoed in den vreemde	35.525	44.200
Idem op schatkistbons van vreemde staten	1.360	1.360

Idem op bons van de Belgische provincies	480.00 0	480.00 0
Wissels op België	55.000	54.000
Leningen op binnenlandse waarden	5.000	4.900
Diversen	6.500	6.300
Tegoed in den vreemde	Niet	8.900
Passiva	11-11	30-12
Bedrag der bankbiljetten in omloop	538.00 0	609.50 0
Tegoed in overdrachtsrekeningen	198.00 0	151.00 0
Diversen	5.500	5.800

De totaalsommen bedragen:

Op 11 november	741.695.271
En op 30 december	766.499.856

Deze geringe wijziging duidt o.a. aan, dat, met de veranderde financieringswijze der oorlogsschatting het in omloop brengen van een groter aantal biljetten der Société Générale voorlopig niet zal worden voortgezet, hetgeen voor de waarde van die biljetten zeker een voordeel is en daardoor het publiek ten goede komt. Trouwens het publiek bemerkt door de wijze, waarop de nieuwe belasting geregeld is, daarvan op het ogenblik althans niets: en dit is in de onzekere en moeilijke tijden, waarin België leeft, zeker een groot

ding, als staat het ook volstrekt niet vast, dat uitstel hier afstal zal betekenen.

Aan de andere kant echter doet zich bij staat, provincie en gemeente de financiële behoefte steeds nijpender gevoelen, hetgeen uitkomt in de begrotingen over 1916 van deze verschillende lichamen.

Wat de provincies betreft, zo werden de provincieraden op 4 januari jl. in buitengewone zitting bijeengeroepen, met als enig punt der dagorde: opmaken van de provinciale begroting voor het dienstjaar 1916. Bijna alle provincies bevonden zich daar voor dezelfde moeilijkheden: enerzijds verschillende gewone inkomsten, welke oninbaar bleken; daarnaast gestaag stijgende buitengewone uitgaven, als daar zijn; onderstand aan behoeftigen, werkverschaffing, enz. Dat dus naar nieuwe bronnen van inkomsten moest worden gezocht, spreekt vanzelf.

De provincie Luxemburg nam dan ook nieuwe belastingen aan, uitsluitend geldig voor het jaar 1916, en wel als volgt: vooreerst een belasting op de landbouwers, te betalen door allen, die in 1915, als eigenaar, huurder of anderszins, meer dan drie hectaren, binnen de provincie gelegen, bebouwd hebben.

Alle soorten bouw, weiden, boomgaarden en tuinen, zijn daaronder begrepen. De belasting, bepaald op 2 frank per hectare, is verschuldigd door degene die de oogst van 1915 heeft binnengehaald, of, bij zijn ontstentenis, door zijn erfgenamen of rechthebbenden. Uitgezonderd zijn zij, die minder dan 3 hectaren bebouwen, zij, wiens bezittingen voor een groot deel door de oorlog zijn vernield, en zij, die zich in een bijzonder moeilijke toestand bevinden. De inkomsten uit deze belasting te trekken worden op 250.000 frank becijferd. Een soortgelijke belasting zal in alle provincies geheven worden.

Een andere belasting zal de handelaars in paarden en vee treffen, welke het dubbele moeten betalen van het patentrecht, dat zij aan de staat verschuldigd zijn. Men rekent dat zij 3000 F zal opbrengen.

De provincieraad van Brabant heeft ook haar belastingen moeten vermeerderen, welke zullen drukken op schouwburgers, cinema's en hondenrennen, welke laatste hier sedert de oorlog de paardenrennen zijn komen vervangen en nu met 200 frank per dag belast worden. Nieuwe belastingen op het kadastraal inkomen van onbebouwde eigendommen, op suikerfabrieken, enz. worden ook ingevoerd, zodat men op deze wijze ook in Brabant het hoofd hoopt te kunnen bieden aan het verbroken evenwicht tussen inkomsten en uitgaven.

Hoe het intussen met de rijksbegroting over 1916 gesteld is, hoop ik in een volgend artikel te behandelen.

Tehuizen voor Belgische wezen.

Men verzoekt ons het volgende te melden:

Tot dusver ontfermde het (Belgische) Nationaal Hulp- en Voedingscomité zich ook over het lot van de Belgische wezen, wiens vader in de oorlog het leven liet en verleende hen op de een of andere wijze hulp.

Thans is door een groep personen gesticht het Tehuis der Wezen. Hun doel is weeshuizen op te richten voor kinderen, die om redenen, uit de oorlog voortvloeiend, van hun natuurlijke steun beroofd zijn en in hun familie niet de nodige hulp vinden. Elk tehuis zal niet meer dan 40 kinderen bevatten en is bestemd om een familiekring te vormen.

Het eerste tehuis is gevestigd in een kasteel, door de staat onteigend te Watermaal. Het tweede is een groot landgoed in de omtrek van Brussel. Daar het aantal wezen echter zeer groot is, worden meer tehuizen nodig geacht, en men is reeds in onderhandeling over de aankoop van grond.

In die weeshuizen zullen de kinderen onderwezen worden in alle vakken en leergangen en beroepsonderwijs kunnen volgen. De opvoeding zal geschieden met strikte inachtneming van de godsdienstige belijdenis of denkwijze der familie en het tehuis is volstrekt onzijdig.

De raad van beheer is samengesteld als volgt: voorzitter dr. Decroly, bestuurder van het gesticht voor bijzonder onderwijs, ondervoorzitter der Belgische Maatschappij voor Pedoteknie en de Maatschappij voor de bescherming der abnormale kindsheid; ondervoorzitter de heer Smelten, algemeen secretaris van de Onderrichtsbond en van de Belgische Maatschappij voor Pedoteknie; A. Chamart, hoofdgenieur der Staatsspoorwegen; penningmeesters de heren H. Robijn, fabrieksbestuurder, J. B. Vifquain, lid van de beheerraad der Burgerlijke Godshuizen van Vorst; secretarissen de heren K. de Gonckel, gezondheidstoezichter, G. Martens, bureeloverste aan het ministerie van kunst en wetenschappen; leden van de beheerraad mevr. Darreux-Hiel, regentes, dr. de Moor, prorektor der Brusselse Vrije Hogeschool, F. de Pauw, fabrikant, mej. de Rothmaler, bestuurster der Opvoedingsleergangen van de stad Brussel, de heer V. de Vogel, bestuurder der stedelijke scholen van Brussel, dr. L. Dewatripont, hoofdgeneesheer van het Sanatorium-Gasthuis van Jumet, mevr. Grandjean, lerares aan de Bisschoffsheimschool, de heren K. Reinhard, Althuys, erebestuurder der Normalschool voor Onderwijzers te Brussel, E. van den Berghe, voorzitter van het

Nationaal Wezenverbond en L. van Nyen, hoofd van de gezondheidsdienst van Elsene.

Het uitvoerend comité is samengesteld als volgt: voorzitter J. Dom, fabrikant, ondervoorzitter H. Garrels, leraar aan de Belgische School te Den Haag, penningmeester J. Meeuwissen, uitgever, secretarissen F. van Damme en C. Lucas.

Leden van de raad van beheer zijn F. de Bruyn, koopman, Geeraard Dom, beeldhouwer, Laurent Robberecht, kunstschilder, G. Gunther, leraar aan de Belgische School te 's Gravenhage, F. de Mont, bouwkundige.

Het middencomité voor het buitenland wijst er in een circulaire op, dat veel geld nodig is tot verwezenlijking van het doel en meent te mogen rekenen op de ruimste steun van allen, die iets voor de kleine beschermelingen van het Tehuis der Wezen gevoelen. Het secretariaat is gevestigd Paul Krugerlaan 36, Den Haag.